קורס Sindarin

2002 (MMDCCLV AVC)
2003 (MMDCCLVI AVC)

מאת יהודה רונן (א.ק.א. GandAlf) <r_yehuda@netvision.net.il>

הקדמה

מהי סינדארין (Sindarin)?
שתי תשובות, לפי שתי נקודות-מבט שונות:

- מבחינת העולם המיתי שיצר טולקין, הסינדארין היא לשון ה-Sindar, ה-Teleri שנשארו בארץ-התיכונה במסע הגדול. הסינדארין היא שפה מהאגף המזרחי (קרי: לא של Aman, הממלכה הברוכה, אלא של הארץ-התיכונה), מהמשפחה הטלרית.
משבאו ה-Ñoldor לארץ-התיכונה, ונאסר על-ידי Thingol לדבר בלשונם המקור-ית, ה-Quenya Ñoldorinwa (ניב הקווניה בו דיברו ה-Ñoldor), הם השתמשו בסינדארין כשפת יום-יום, ובקווניה כשפת-טקס (בדומה ללטינית באירופה).
לסינדארין ניבים (דיאלקטים) רבים, ביניהם הניב הארכאי של Doriath, הניב המערבי של ה-Falathrim והניב הצפוני של ה-Mithrim.
הסינדארין היתה המדוברת מבין שפות האלבים בעידן השלישי. לא ודאי איזה ניב היווה את הבסיס לסינדארין המאוחרת, אבל סביר להניח שמדובר בעיקר בניב המערבי, של ה-Falathrim.
- מבחינת העולם ה"אמיתי", הסינדארין היא שפה מלאכותית (Conlang, קיצור נפוץ של המושג Constructed Language) שיצר פרופ' ג'.ר.ר. טולקין, ומופיעה כחלק אינטגראלי במיתולוגיה שכתב (ה-Legendarivm).
הסינדארין שואבת השראה רבה מהשפות הקלטיות, בעיקר וולשית: הן מבחינה פונטית ופונולוגית (הצליל של השפה), והן מבחינה דקדוקית (יש הרבה נקודות משותפות, כאשר הבולטת ביניהן היא מערכת המוטציות).
הגרסאות המוקדמות יותר בשלבי הפיתוח של הסינדארין נקראות Gnomish (נומית, השפה המופיעה ב-The Book of Lost Tales) ו-Noldorin (השפה המו-פיעה באטימולוגיות שבכרך 5 של The History of Middle-earth).

****

מה כדאי ללמוד קודם: קווניה או סינדארין?

הנטייה הכללית היא ללמוד קודם קווניה, לפחות באופן חלקי, ורק אז לפנות ללימוד הסינדארין. שתי הסיבות הראשיות:

1. בשביל רוב האנשים (לא כולם!) הדקדוק של הקווניה פשוט יותר להבנה, ולכן עדיף ללכת מן הקל אל הקשה.

2. הסיבה השניה היא זו המתבטאת בציטוט הבא:

> At Mereth Aderthad many counsels were taken in good will, and oaths were sworn of league and friendship; and it is told that at this feast the tongue of the Grey-elves was most spoken even by the Noldor, for they learned swiftly the speech of Beleriand, whereas the Sindar were slow to master the tongue of Valinor.
>
> (The Silmarillion, ch. 13)

ה-Ñoldor, שדיברו בקווניה (Quenya Ñoldorinwa, אם לדייק), קלטו בקלות את הסינדארין (בניב של Beleriand, ליתר דיוק), אך לא קרה כן בכיוון ההפוך. אני חושב שהדבר לא נעוץ בכישורים מיוחדים של הÑoldor (שכידוע, פירוש שמם "(האלבים) החכמים"), אלא בגלל שהקווניה היא ארכאית יותר מהסינדארין - היא קרובה יותר ללשון האלבים הקדומה, מאשר קירבת הסינדארין אל אותה לשון. קל ללמוד את השפה המאוחרת יותר (סינדארין) אחרי שלומדים את השפה המוקדמת יותר או הארכאית יותר (קווניה), בין השאר בגלל היכולת לראות איך אלמנטים מסויימים התפתחו עם הזמן, בכיוון הגיוני - מן המוקדם אל המאוחר.
חשוב להדגיש שהסינדארין <u>לא</u> התפתחה מהקווניה. לשתיהן יש מקור משותף, אך הן מתת-משפחות שונות. הקווניה קרובה יותר אל אותו המקור המשותף[1].

למרות הכל, אפשר, די בקלות, ללמוד סינדארין לפני קווניה, או ללמוד סינדארין ללא לימוד קווניה בכלל (ביחוד אם הצליל של הקווניה לא מוצא חן בעיניכם - זה לא נעים ללמוד דברים שלא אוהבים).

****

ככל הידוע לי, זהו הקורס היחיד לסינדארין. ישנם מספר "קורסים" חובבניים באנגלית ובצרפתית, אך הם אינם נחשבים כ"קורסים" של ממש. באופן כללי בניתי את הקורס לפי התבנית של קורס ה-Quenya של Helge Kåre Fauskanger (http://www.ardalambion.com/qcourse.html).

[1] מעניין שגם הפינית (Finnish, במקור: Suomi), השפה העיקרית עליה התבסס טולקין בפיתוח הקווניה, היא שפה שהשתנתה מעט, יחסית, במהלך הזמן. הפינית של היום דומה מאוד לפינית שדוברה לפני שנים רבות (בשפות "רגילות" כל 200-300 שנה השינויים המצטברים נעשים גדולים).
אפשר לתלות את העתיקות של הקווניה בעובדה שהיא דוברה ב-Aman, שם הכל משתנה לאט יותר, לעומת הארץ-התיכונה, בה התפתחה הסינדארין. בכל מקרה, השפות האלביות התפתחו באופן איטי הרבה יותר משפות אנושיות רגילות, בעולמו. זה, כמובן, מתאים לאלבים באופן כללי - חסרי/מעוטי שינוי ושונאי שינוי/קמילה.
למה הפינית היא מאובן חי? אני לא יודע (אשמח לקבל הסבר או הפניה להסבר, בדואל). אולי זה העניין נעוץ ב"אופי הפיני" או בקור המקפיא... בכל מקרה, השם הסקאנדינאבי העתיק לפינים היה Kvener - מזכיר את Quendi "אלבים, הדוברים בקולות". נראה שטולקין התבסס על הפינים ביצירת האלבים/Ñoldor לא רק במישור השפה, אלא גם במישור השם ובמישור המראה (לפי מה ששמעתי, המראה ה"נולדורי" -- שיער שחור חלק, עיניים אפורות ובהירות ועור צח -- די נפוץ בפינלנד).
לקריאה נוספת: http://www.sci.fi/~alboin/finn_que.htm.

כתבתי את הקורס בסגנון די קליל וישיר (אך בלי להוריד את הרמה), והקפדתי להסביר כל מושג בפעם הראשונה שהוא מופיע. אם משהו עדיין לא ברור, שאלו בפורום בלשנות טולקינית (http://demo.ort.org.il/ortforums/scripts/forum.asp?pc=471389549) או בדואל המופיע למעלה.

****

קורס זה מבוסס בעיקר על סקירות לשון הסינדאר המופיעות ב:

- Ardalambion
  http://www.ardalambion.com/sindarin.html
- Gwaith-i-Phethdain
  http://www.elvish.org/gwaith/sindarin_intro.htm

חלקים נרחבים מאוד בקורס הם רעיונות משלי. לא בכל מקום שהכנסתי קטע משלי כתבתי בפירוש שמדובר בטקסט "לא קאנוני"[2]. רוב המידע ה"יבש" וה"ישיר" על הדקדוק הסינדאריני לקוח מהאתרים החיצוניים. ההסברים התאורטיים לגבי הסיבה שבגללה מתרחשות תופעות מסויימות בסינדארין הם תאוריות שלי, אך ישנם גם הרבה מאוד קטעים מקוריים אחרים, חלקם מופעים בגוף הטקסט, וחלקם בהערות ממוספרות. בגלל שיריעת-הידע על הסינדארין, שפורסמה עד-כה, מלאה חורים[3], יש המון מקום לפרשנות אישית (וזה, אגב, אחד הדברים היותר מעניינים בשפות של טולקין). בהערות שכתבתי, נתתי לעצמי חופש רב לחרוג ממסגרת התייחסות ה"יבשה" והממוקדת בסינדארין, כך שיש גם הערות (חלקן "שנונות" ו"מבדחות") הקשורות גם לביולוגיה, מדעי המחשב, משחקי מחשב, תאולוגיה, קלטופיליה, לטינופיליה, ושאר ירקות שהקשר ביניהם לבין הסינדארין רופף בהחלט...
באופן כללי, כשמדובר ב"חוקים" הבסיסיים של הסינדארין, הסתמכתי על מה שכתוב ב-Ardalambion באופן די מוחלט, וברוב המקרים לא ציינתי במיוחד מקרים בהם הכתוב הוא משוער בלבד (אחרת כל הקורס היה מלא ב"כנראה" וב"סביר להניח ש"...). במקרים בהם יש לי השגות לגבי המסקנות המובאות שם (בשל בורותי, מן הסתם...), הבעתי את הסתייגותי במפורש.

****

יש שני מילונים חשובים לסינדארין: האחד (זה שבעריכת Didier Willis) חופשי להורדה, והשני (זה שבעריכת Ryszard Derdzinski) אינו חופשי. נכון לזמן כתיבת שורות אלו המילון של Willis ירד באופן זמני מהרשת. ניתן להוריד אותו מאתר מראה (mirror) שיצרתי.

[2] גם חלק גדול מהטקסטים שמקורם בבלשני-טולקין אחרים הוא השערות מחוכמות בלבד, ולא מידע שכתב טולקין

[3] כדאי לקרוא את http://forums.ort.org.il/scripts/showsm.asp?which_forum=18&mess=1042485, לקרוא ולהתרגז. נכון לכתיבת שורות אלו, ישנם בסך-הכל כ-3000 (!) דפים שכתב טולקין על שפותיו, שלא פורסמו.
נראה שבזמן האחרון חל שינוי במדיניות של ELF: כמה תרגומים של טקסטים נוצריים לקוויניה ולסינדארין, שתרגם טולקין, מופיעים בחוברות האחרונות של Vinyar Tengwar (http://www.elvish.org/VT).

- המילון של Derdzinski:
http://www.uib.no/People/hnohf/gobeth.htm

- המילון של Willis:
http://www.geocities.com/almacq.geo/sindar

- אתר המראה:
http://my.ort.org.il/tolkien/gandalf2/sindarin.zip

****

למה כתבתי את הקורס הזה?

- כיום קיים רק קורס מקיף אחד לשפות שפותחו על-ידי ג'.ר.ר. טולקין: קורס הקווניה של הלגה. רבים מאלו שרוצים ללמוד את הסינדארין עומדים בפני מכשול. לפי הטעם הלשוני שלי, הסינדארין הרבה יותר יפה (אופונית) מהקווניה, והיא הרבה יותר מעניינת מבחינת הרעיונות הבלשניים המובעים דרכה על-ידי טולקין.

- חיפשתי מקום וצורה על-מנת להביע את הרעיונות, התובנות והתפיסות האישיות שלי לגבי הדקדוק של הסינדארין (ובלשנות בכלל). כתיבת קורס שזור בהערות נראית לי האפשרות האולטימטיבית. קישטתי את הקורס בהרבה הערות: חלקן יבשושיות יותר (כגון השוואה בין חוק גרים (Grimm's Law) ללניציה) וחלקן כיפיות יותר (כמו הסיבה לעובדה שכשמצוננים הדיבור משתנה: אדי בצודד = אני מצונן; ומה קורה לאלבים מצוננים).

- כדי להפיג את השיעמום... (-:

****

בכוונה תחילה התעלמתי מההתפתחות של השפה בעולם ה"אמיתי", והזכרתי רק את ההתפתחויות בעולם המיתי. מה הכוונה? יש שני סוגי התפתחות של שפות אצל טול-קין: ההתפתחות בעולם ה"אמיתי" (ז"א בכתביו של טולקין, כמו השפות Gnomish ו-Noldorin) וההתפתחות בעולם המיתי (ז"א ב-Arda, ההתפתחות של השפות מסגרת הסיפור והעלילה). למה עשיתי את זה? משתי סיבות:

- כדי לא לשעמם. סקירת ההתפתחות בעולם האמיתי עלולה לשעמם את מי שר-וצה רק "ללמוד לדבר סינדארין", מבלי לחקור את ההתפתחות ה<u>חיצונית</u> של השפה. סקירת ההתפתחות במסגרת ה<u>עלילה</u> עשויה לעניין כל טולקינאי/ת: טולקין שזר בצורה מופלאה את השפות, ואת התפתחותן, בעלילה. השילוב המתוחכם של השפות והעלילה הוא אחד מהרבדים העמוקים והמדהימים ביותר ביצירתו של טולקין (והתחום האהוב עלי, אישית).
"אי אפשר להתייחס למיתולוגיה הטולקינאית מבלי להתייחס ללינגוויסטיקה הטולקינאית, ואי אפשר להתייחס ללינגוויסטיקה הטולקינאית מבלי להתייחס למיתולוגיה הטולקינאית".

- לצערי, מסיבות טכניות, אין לי גישה לחומר רב על השפות המוקדמות של טול-קין. הסיבה היא שהטקסטים המרכזיים בנושא אינם זמינים ברשת[4], אלא רק בחוברות מודפסות, בהוצאת E.L.F. (http://www.elvish.org). החוברות שמכילות מידע על הנומית והנולדורין (הגרסאות המוקדמות של הסינדארין) אזלו מהמלאי)-:

אולי באחד השיעורים האחרונים ארכז את כל הידוע לי על ההתפתחות של הנולדורין (על הנומית אני יודע מעט מאוד, בהעדר מקורות מידע זמינים).

****

כמה פעמים ביקשו ממני להמיר את הקורס לפורמט של Mircosoft Word. אני לא יכול לעשות את זה, בגלל שהקורס נכתב בתוכנת LyX (מומלצת בחום!), המשתמשת בשפת TeX/LaTeX לסידור האותיות. למיטב ידיעתי אין אפשרות המרה של טקסטים עבריים מפורמט זה לפורמט של Word.

www.lyx.org www.latex-project.org www.tug.org

ישנן שורות אשר אינן מסודרות באותו קו עם שאר הטקסט. הדבר נובע מבאג בתמיכה של LaTeX בעברית - תמיכה טובה, אך לא מושלמת.

****

<u>הערה כללית</u>: בסינדארין אין מין דקדוקי (זכר ונקבה בדקדוק). בפירושי המילים כתבתי את צורת הזכר בלבד מטעמי נוחות, אך הכוונה היא גם לנקבות, חייזרים, עצמים דוממים ולשאר הדברים. הדבר נכון גם לשאר הטקסט - גם אם הפניה היא בלשון זכר, הכוונה היא לקוראים ולקוראות כאחד.

אני מקווה שתמצאו את הקורס מעניין ומועיל.
נהנתם מהקורס? יש לכם הערות והארות? אשמח לשמוע ביקורת מכל סוג, דרך הדואל המופיע בראש העמוד הראשון. תודה מראש (-:

תודתי נתונה לנופר נוי <nifredil@hotmail.co.il>, שטרחה ואיתרה עשרות שגיאות בקורס.

כרגע הקורס חלקי בלבד (**6** שיעורים; **61** עמודים).

[4]אם מישהו/י מכיר/ה אתר בו הטקסטים האלו זמינים חינם להורדה, אהיה אסיר-תודה עד-אין-קץ אם הוא/היא ישלח/תשלח אלי את הכתובת, בדואל המופיע בראש העמוד הראשון

1 הגייה

השיעור הראשון די משעמם, בגלל שלא לומדים בו סינדארין ממש, אלא רק איך לקרוא ולכתוב סינדארין. מהשיעור הבא והלאה יש יותר עניין.

הכתיב (אורתוגרפיה) של טולקין לא תמיד אחיד, אך למעט כמה יוצאי דופן הוא די קבוע.

1.1 תנועות

תנועות (vowels) הן הגאים (=קולות) בהם האוויר יוצא, נע, בחופשיות (בלי שום דבר שעוצר אותו).

תנועה	היגוי
a	כמו במילה "כאן"
e	כמו במילה "עץ"
i	כמו במילה "שיר"
o	כמו במילה "קוף"
u	כמו במילה "רוץ"
y*	בסינדארין y זו תנועה, ולא עיצור כמו y באנגלית. כשהוגים y מכווצים את השפתיים כמו ב-u, אבל הוגים i (כמו ב-ü בגרמנית)
á, é, í, ó, ú, ý	גרסאות ארוכות יותר של התנועות
â, ê, î, ô, û, ŷ	גרסאות ארוכות אף יותר מ-x́

* הגונדורים הגו את התנועה הזו כמו i רגילה.

1.2 דיפתונגים

דיפתונג זו תנועה מורכבת אחת, המורכבת משתי תנועות אחרות, שמעבר ביניהן חלק - לא עושים הפסקה ביניהן כמו במילה "שואל" (sho-el).

הדיפתונגים בסינדארין הם ai, ei, ui, au, ae ו-oe.

שימו לב ש-ia, כמו ב-perian "הוביט, halfling", הוא לא דיפתונג. לכן הוגים את ה-i וה-a בנפרד (i-a). המושג הבלשני להפרדה הזו נקרא hiatus.

1.3 עיצורים

עיצורים הם הגאים בהם האוויר נעצר על-ידי איברים שונים באיזור הפה והגרון (שיניים, לשון, גרון, שפתיים וכו').

היגוי	עיצור	היגוי	עיצור	היגוי	עיצור
כ"ף כמו ב"כלב"	c	פ"ה כמו ב"פרח"	p	ת"ו כמו ב"תן"	t
גימ"ל כמו ב"גשם"	g	בי"ת כמו ב"בית"	b	דל"ת כמו ב"דרור"	d
כ"ף כמו ב"נשך"	***ch	פ"ה כמו ב"עטלף"	*f	th כמו ב-think	**th
		בי"ת כמו ב"טוב"	v	th כמו ב-the	**dh

* f בסוף מילה נהגה כמו v. ph בין תנועות, כמו ב-ephel "גדר חיצונית", נהגה כמו f ארוך יותר; ph שאינו בין תנועות נהגה כ-f רגיל (ולעולם לא כ-v), כמו ב-alph "ברבור".

** ב-th שב-think לא מרעידים את מיתרי-הקול; ב-th שב-the מרעידים. הדבר דומה לקשר שבין f ל-v: ב-f לא מרעידים את המיתרים, וב-v כן.

*** כך העיצור הזה נהגה על-ידי האלבים. על-ידי הגונדורים הוא נהגה כה"א בין תנועות (כמו שאנגלים ואמריקאים הוגים חי"ת/כ"ף-רפה) וכקו"ף (c) בסוף מילה. בהגיה האלבית, ה"תקינה", ch בסוף מילה נהגה בצורה חזקה יותר (נראה לי שבצורה דומה למבטא סקוטי כבד).
ההגיה האלבית היא Rochan, Rochir, Roch; ההגיה האנושית, שנ-כתבה בגוף שר-הטבעות, היא Rohan, Rohir, Roc (המילה roc/roch "סוס" לא הוזכרה בגוף שר-הטבעות כמילה נפרדת, כמדומני).
לטעמי ההגיה האלבית הרבה יותר יפה.

הגייה	עיצור	הגייה	עיצור
מ"ם כמו ב"מפל"	m	נו"ן כמו ב"נפל"	n
למ"ד כמו ב"אלף"	l	רי"ש מתגלגלת	r
למ"ד שנאמרת כמו בלחישה	*lh	רי"ש שנאמרת כמו בלחישה	*rh
wh כמו ב-what	**hw	ה"א כמו ב"הר"	h

* בעידן השלישי הגו את העיצורים האלו כמו r ו-l רגילים. הכתיב הנכון של העיצורים האלו, מבחינה לינגוויסטית צרופה, הוא hr ו-hl (כמו בקווניה).

** hw הוא w שלא מרעידים בו את מיתרי הקול, כמו במילה האנגלית what (הכתיב ה"נכון" באמת הוא hwat, כמו שהכתיב hr ו-hl עדיף על rh ו-lh).

אם תשימו לב, תראו ש-n נהגה מאותו מקום שממנו נהגה d (הלשון נוגעת בשיני-ים) וש-m נהגה מאותו מקום שממנו נהגה b (השפתיים). אפשר לומר ש-n ו-m הם העיצורים האפיים (שנהגים מהאף) מהסדרות של d ו-b, בהתאמה.

ישנו עיצור אפי נוסף בסינדארין, שהוא העיצור האפי מהסדרה של g (סדרת הווילוני-ים). טולקין כותב את העיצור הזה, בדרך כלל, כ-ng בתחילת או בסוף מילה (כמו ב-a<u>ng</u> "ברזל" או ב-<u>ng</u>olodh-i "הנולדו, אחד מהנולדור"). לפעמים טולקין כותב את העיצור הזה באות אחת - ñ (לא להתבלבל עם ñ בספרדית, שמציין עיצור אחר לגמרי - voiced palatal nasal).

טוב משמע אזניים ממקרא עיניים: http://kli.org/tlh/sounds/phonemes/ng.au

העיצור w נהגה כמו ב-<u>w</u>atch באנגלית.

i בתחילת מילה, שאחריה תנועה, נהגית כמו יו"ד עיצורית (כמו במילה "ישן"). לדוגמה: Ioreth "אישה זקנה" נהגה כ/יורת'/, ולא כ/איאורת'/ או /איורת'/.

העיצור s נהגה תמיד כסמ"ך.

עיצורים שכתובים פעמיים (כמו nn, mm ו-ss) נהגים זמן כפול.

1.4 הטעמה

בסינדארין, כמו ברוב השפות, בכל מילה יש הברה אחת שמקבלת דגש רב מן האחרות (הטעם). כדי להסביר מהו אותו דגש, אשתמש בדוגמה: הדגש במילה "טעם", כשהיא במובן של "taste, flavor", הוא על ההברה הראשונה (tA'am); כשהיא במובן של "(he) tasted", הדגש הוא על ההברה השניה (ta'Am).

חוקי ההטעמה בסינדארין זהים לאלו שבקווניה:

- במילים בנות הברה אחת אין מה לדבר על הטעמה.
- במילים בעלות שתי הברות, כמו Ithil "הירח" ו-Anor "השמש", ההטעמה תמיד על ההברה הראשונה.
- במילים בעלות יותר משתי הברות, ההטעמה היא על ההברה השלישית מהסוף, אלא אם כן השניה מהסוף ארוכה. ומהי הברה ארוכה? זו שיש בה תנועה ארוכה (x́), או דיפתונג, או צרור עיצורים (שני עיצורים או יותר שאין ביניהם תנועה, כמו nt, rd, mb), או עיצור ארוך (כמו nn).

<u>דוגמאות</u>: dEnethor, periAnnath, ecthElion, pelArgir, silIvren.

1.5 כתב

כדי להבין יותר טוב את הצורה בה האלבים התייחסו לפונולוגיה (=מדע קולות הדיבור) של שפתם, כדאי ללמוד את מערכות הכתב שלהם. זהו אינו תנאי הכרחי ללימוד השפה, אבל כדאי לעשותו (ולו בגלל יופי הכתב).

- כתיבת סינדארין במוד הסטנדרטי:

- http://www.gis.net/~dansmith/fonts/tengwar/sindar.htm

- כתיבת סינדארין במוד Beleriand של ה-Tengwar:

- http://hem.passagen.se/mansb/at/teng_beleriand.htm
- http://my.ort.org.il/tolkien/gandalf2/at/Sindarin.doc
(תרגום לעברית, מאת נופר נוי)
- http://www.gis.net/~dansmith/fonts/tengwar/belerian.htm

- Angerthas Daeron, כולל אותיות שלא משמשות בכתיבת סינדארין:

- http://www.gis.net/~dansmith/fonts/cirth/angerthasdaeron.htm

- ה-Sarati של Rúmil. אמנם הכתב הזה לא שימש לכתיבת סינדארין, אבל בהיותו הכתב האלבי הראשון, ניתן לראות בו את בסיסי הרעיונות שהתפתחו ב-Tengwar וב-Cirth.

- http://hem.passagen.se/mansb/at/sarati.htm

בהסברים על המוטציות (ביאור בהמשך) אראה עד כמה ה-Tengwar מתאים לכתיבת סינדארין - במקרים רבים מספיק רק לשנות את גובה ה-telco (הרגל, הבסיס - החלק הישר באות) או להוסיף lúva (קשת) על-מנת לקבל את העיצור המוטנטי. המוד אליו אתייחס הוא המוד הסטנדרטי (עם ה-tehtar). מוד Beleriand הרבה יותר נוח לכתיבה, לדעתי, אבל המוד הסטנדרטי מובנה יותר מבחינת ההגיון הלשוני.
מסיבות טכניות, מראה של ה-Tengwar בקורס מכוער. העדפתי להטביע קבצי vector פשוטים שהכנתי, על הטבעת-פונט, שגוררת כמה בעיות טכניות בתצוגה על פלטפורמות מסויימות.

1.6 תרגול

המטרה של התרגולים היא כדי שתוכלו לבדוק אם הבנתם את השיעור, וכדי שתוכלו להתאמן בסינדארין. תשובות מופיעות בדפים האחרונים.

למי שלמד/לומד קוניה: שימו לב לדמיון בין המילים בקוניה ובסינדארין, ונסו למצוא תבניות קבועות המציגות את הקשר בין השפות, לדוגמה: תנועות סופיות בקוניה נעלמות בסינדארין, ופוצצים ארוכים אילמים[5] הופכים לחוככים בסינדארין, לכן rocco "סוס" בקוניה יהיה roch "סוס" בסינדארין (ה-cc הפך ל-ch, וה-o הסופית נעלמה).

[5] הבהרת המושגים: בשיעור הבא

בשיעורים הבאים תוכלו לראות קווי דמיון בין הדקדוק של הקווניה לזה של הסינדארין, ולראות איך תכונות דקדוקיות התפתחו במסלולים שונים בשתי השפות.

	איפה הטעם במילים הבאות?	תעתקו לכתב העברי
1	Beleriand	pedo mellon a minno (דבר ידיד והכנס)
2	curunír	Edhelharn (אבן האלבים, מתארי אראגורן)
3	Periannath	lacho calad! (אור, בהק כאש!)

2 מוטציות, ידוע, תארים, וחיבור

2.1 ידוע

הידוע (בעברית משתמשים בה"א הידיעה לסימונו) מבדיל עצם מסויים מאחרים, לדוג-מה: במשפט "חתול שותה את החלב" הכוונה לחתול סתם, לא חתול מסויים; במשפט "החתול שותה את החלב" הכוונה לחתול מסויים וידוע. במילה "עצם" הכוונה לכל אובייקט שהוא, בין אם הוא ממשי (חתול, עץ, איש וכו'), או לא (רעיון, מחשבה, מושג וכו').

בסינדארין יש שני סוגים של ידוע: ידוע ביחיד וידוע ברבים. ההבדלה בין יחיד ורבים בידוע לא קיימת בעברית (הספר / הספרים: הידוע נשאר ה-) ובאנגלית (תמיד the). בסינדארין הידוע ביחיד מבוצע ע"י המילה i, לדוגמה: amon "גבעה" ו-i amon "הגבעה", orch "אורק" ו-i orch "האורק".

2.2 מוטציות

קודם כל אגיד שהמוטציות זה אחד החלקים הכי מסובכים בסינדארין. אם זה לא נקלט על הפעם הראשונה, לא נורא! נסו לקרוא שוב.

מהן מוטציות? כמו מוטציות בביולוגיה (ובסדרת הקומיקס X-MEN...) גם בסינדארין מוטציות הן <u>שינויים</u> (בביולוגיה אלו שינויים רצויים או בלתי-רצויים בחומר הגנטי, כמו מוטציות שנובעות מחשיפה לקרינה). כאשר מילים נמצאות במצבים שונים במשפט (הרחבה בהמשך) העיצור הראשון שלהן <u>משתנה</u> (מילים שמתחילות בתנועה, כמו amon ו-orch שהוזכרו קודם, לא משתנות[6]), לדוגמה: parf זה "ספר", אבל "הספר" זה i barf, ולא i parf** (הסימון ** מסמן שהצורה שגוייה); brethil זה "עץ לבנה (סוג של עץ)" (כמו ביער ברתיל בו שכן עם-הלת), אבל "עץ הלבנה" זה i vrethil, ולא i brethil**.

גם בעברית יש סוג מסויים של מוטציות. ניקח את המילה "ביתי" (beyti, my house), כאשר אומרים "בוא לביתי" נכון להגיד bo le<u>v</u>eyti, ולא bo le<u>b</u>eyti**, ממש כמו שאומרים i <u>v</u>rethil (עץ הלבנה), ולא i <u>b</u>rethil**! בעברית p, t, c, b, d, g הופכים למקבילותיהם ph (f), th, ch, bh (v), dh, gh. בעברית מודרנית רק המוטציות p-f (פ"ה), c-ch (כ"ף) ו-b-v (בי"ת) נשארו.

למה יש מוטציות? המוטציות הן תופעה די טבעית בדיבור, ש"המטרה" שלה היא להקל על הדיבור. ישנם סוגים שונים של מוטציות, כאשר הנפוץ ביותר, בו נעסוק בשיעור זה, הוא הריכוך (לניציה). כאשר אנו מצמידים את המילה i (הידוע) למילה אחרת, העיצור הראשון <u>מתרכך</u> בגלל הקירבה לתנועה. נסו להגות הרבה פעמים ata ברפיון של הפה. בסוף יצא לכם ada (באמת t→d זה אחד מחוקי מוטציית הריכוך) - הסיבה היא שיותר קל להגות ada מאשר ata - העיצור מתרכך.

[6] כנ"ל לגבי מילים שמתחילות בחצי-התנועה i-(חצי)-עיצורית (כמו ב"ישן") שמופיעה ב-iaur "זקן, old". אין מילים בסינדארין שמתחילות באופן רגיל ב-w.

טולקין בנה את הסינדארין בהתבסס על וולשית, שהיא שפה מהמשפחה הקלטית (כמו שעברית וערבית הן מהמשפחה השמית). בכל השפות הקלטיות יש מוטציות. שפות קלטיות נוספות הן אירית וסקוטית, וכן מאנקס וקורנית הפחות-ידועות. לפי דעתי האישית, המשפחה הקלטית היא אחת ממשפחות השפות היפות ביותר והמעני-ינות ביותר (כנ"ל לגבי האומנות (הן המוסיקלית והן הגרפית), המיתולוגיה והתרבות הקלטית). המוטציות בסינדארין דומות במיוחד לאלו שבוולשית (ראה/י http://www.cs.brown.edu/fun/welsh/AppendixA.html).

הנה טבלה המרכזת את כל המוטציות הידועות בסינדארין. חלק גדול מהטבלה מוסק על-פי הגיון לשוני בלבד, ואינו ממקור שכתב טולקין. בשיעור זה נלמד על הריכוך. בשיעורים הבאים יכול להיות שנזכיר מוטציה מסויימת לפני שפירטנו את חוקיה - הסתכלו בטבלה כדי לדעת את החוקיות שלה.

בסיס	ריכוך	אפית I	אפית II	משולבת	סותמת	שוטפת
b	v	i m	am m	e b	e b	v
bl	vl	i ml	a ml	e ml	e bl	vl
br	vr	i mr	a mr	e mr	e br	vr
c	g	i ch	a ch	e g	e ch	ch
cl	gl	i chl	a chl	e gl	e chl	chl
cr	gr	i chr	a chr	e gr	e chr	chr
d	dh	i n	an n	e d	e d	dh
dr	dhr	in dr	an dr	en dr	e dr	dhr
f	f	i f	af f	en f	ef f	f
g	′	i ng	an ng	e g	e g	′
gl	′l	in gl	an gl	en gl	e gl	′l
gr	′r	in gr	an gr	en gr	e gr	′r
gw	′w	in gw	an gw	en gw	e gw	′w
h	ch	i ch	a ch	e h	e ch	ch
hw	chw	i ′	a ′w	e ′w	e w	chw
l	l	i l	al l	e l	ed l	l
lh	thl	i ′l	al ′l	e ′l	e thl	′l
m	v	i m	am m	e m	e m	v
n	n	i n	an n	en n	e n	n
p	b	i ph	a ph	e b	e ph	ph
pr	br	iphr	a phr	e mr	e phr	phr
r	r	idh r	adh r	edh r	ed r	r
rh	thr	idh ′r	adh ′r	e ′r	e thr	′r
s	h	i s	as s	e h	es s	s
t	d	i th	a th	e d	e th	th
th	th	i th	ath th	e th	eth th	th
tr	dr	i thr	a thr	en dr	e thr	thr

טבלת הריכוך בסינדארין:

העיצור	b	c	d	f	g	h	hw	l	lh	m	n	p	r	rh	s	t	th
מתרכך ל...	v	g	dh	f	נעלם	ch	chw	l	thl	v	n	b	r	thr	h	d	th

כדי לזכור יותר טוב את התבנית (ויותר חשוב - כדי להבין את ההגיון שמאחוריה), הנה הסבר וחלוקה לשינויים. לא חייבים לקרוא את ההסבר כדי "לדבר סינדארין", אבל רצוי לקרוא אותו כדי להבין את ההגיון שמאחורי השפה. בכל אופן, אם אתם רוצים לדלג עליו, עברו לסעיף "תארים".

- נתחיל בקבוצה p, t, c; b, d, g; f, th, ch; v, dh, ′:
  - הפוצצים האילמים הופכים לפוצצים קוליים.

    מה זה "פוצצים"? פוצצים אלו עיצורים בהם האוויר יוצא ב"בום" - במכה אחת, בפיצוץ. הפוצצים בסינדארין הם p, t, c, b, d, g.

    מה זה "אילמים"? עיצורים אילמים הם עיצורים בהם לא מרעידים את מיתרי הקול.

    מה זה "קוליים"? עיצורים קוליים הם בדיוק ההפך מאילמים - עיצורים בם מרעידים את מיתרי הקול. לכל עיצור קולי יש גרסה לא קולית, ולהפך.

    הפוצצים האילמים הם p, t, c, והם מתרככים ל-b, d, g (הגרסה הקולית שלהם).

    דוגמאות: parf "ספר", לעומת i barf "הספר"; torog "טרול" לעומת i dorog "הטרול"; cair "ספינה", לעומת i gair "הספינה".

    השינוי ב-Tengwar: מוסיפים עוד lúva.
  - הפוצצים הקוליים הופכים לחוככים קוליים.

    מה זה "חוככים"? עיצורים חוככים הם עיצורים בהם האוויר יוצא לאט לאט, ולא במהירות כמו בפוצצים, ומתחכך באיזורים שונים בפה. החוככים בסינדארין הם f/ph, th, ch, v, dh, s, h.

    הפוצצים הקוליים הם, כמו שאמרנו, b, d, g, והם מתרככים ל-′ ,v, dh (v ו-dh הם הגרסאות החוככות של b ו-d. הסימון ′ אומר שהעיצור נעלם).

    למה כאשר g מתרכך הוא נעלם? הסיבה פשוטה מאוד: בעבר, בצורה קדומה של הסינדארין, g התרכך לעיצור gh (הגרסה החוככת של g. העיצור הזה קיים בערבית, בצרפתית ובשפה השחורה של מורדור), אלא שהעיצור הזה נעלם עם הזמן (כנראה בגלל שהוא כל-כך מכוער, לא לטעמם האצילי של האלבים...).

    דוגמאות: bess "אישה", לעומת i vess[7] "האישה"; doron "עץ אלון", לעומת i dhoron "עץ האלון"; galadh "עץ", לעומת i ′aladh "העץ" (שימו לב שהסימון ′ בא לסמן שפעם היה שם g, שנעלם. מבחינת ההיגוי הוגים את זה כ-i aladh).

    השינוי ב-Tengwar: מרימים את ה-telco. (נעלם בשינוי).

---

[7]אני, אישית, מעדיף את הכתיב bh, ולא את הכתיב v (לדוגמה: i bhess "האישה") - הוא יותר הגיוני (כמו ש-d הופך ל-dh, כך b הופך ל-bh). זהו, אגב, כתיב שנהוג בכמה שפות קלטיות, כגון האירית (Irish Gaelic).

- החוככים, חוץ מ-s ו-h (עליהם יורחב בהמשך), לא משתנים.

אין מילים בסינדארין שמתחילות באופן טבעי (=שלא כתוצאה של מוטציה) ב-ph (להבדיל מ-f), ב-v, ב-dh או ב-ch. זה משאיר לנו את th ו-f, שלא משתנים.
דוגמאות: falas "חוף", לעומת i falas "החוף"; thôn "עץ אורן", לעומת i thôn "עץ האורן".

סיכום:

c	t	p	
c	t	p	הופך ל-↓
g	d	b	הופך ל-↓
'	dh	v	נשאר
	th	f	נשאר

הערה: /* הריכוך בסינדארין מזכיר את חוק גרים, אך שונה ממנו. בשנת 1822 פרסם יעקב גרים (Jacob Grimm, בלשן ואחד מ"האחים גרים" - אוגדי האגדות-הגרמאניות המפורסמים) תבנית כללית לקשרים בין פוצצים / חוככים / מחוככים (obstruents) בשפות הגרמאניות ובשפות אחרות. הוא חילק את את העיצורים והמעבר ביניהם באופן הבא:

שם	העיצורים	הופך ל-
Tenues	p, t, k	Aspiratae
Aspiratae	b+h, d+h, g+h, f, θ, χ	Mediae
Mediae	v, [dh], γ, b, d, g	Tenues

העיצורים o+h הם עיצורים שיש אחריהם נישוף, לדוגמה: d+h נשמע כמו ב--mad house "בית משוגעים", רק שה-d וה-h יותר קרובים. θ מקביל ל-th בסינדארין. χ מקביל ל-ch בסינדארין. [dh] מקביל ל-dh בסינדארין. γ זה העיצור שניטש בסינדארין (gh - הגרסה החוככת של g). */

- נעבור לחוככים שכן משתנים, s ו-h: s מתרכך ל-h; h מתרכך ל-ch (זה די מזכיר את הצורה בה אנגלים ואמריקאים הוגים חי"ת/כ"ף-רפה (כמו ה"א) - כאן זה אותו הדבר, רק הפוך).
דוגמאות: sîr "נהר", לעומת i hîr[8] "הנהר"; hîr "אדון, שר", לעומת i chîr "האדון, השר";
hadhod "גמד" (זהו "סינדרון" של המילה Khazâd "גמדים" בשפת הגמדים, המו-פיעה ב-Khazad-dûm "מוריאה"[9]), לעומת i chadhod "הגמד".

[8] אני, אישית, מעדיף את הכתיב sh לציון s מרוככת, ולא את הכתיב h (לדוגמה: i shîr "הנהר") - הוא יותר הגיוני (מאותה סיבה ש-bh יותר הגיוני מ-v). זהו, אגב, הכתיב שנהוג בכמה שפות קלטיות, כגון האירית (Irish Gaelic). כשאני אומר sh אני לא מתכוון לשי"ן ימנית (כמו במילה האנגלית shine), אלא רק לסימון הולם יותר ל-s שעברה ריכוך.

[9] כן, הכתיב הנכון הוא "מוריאה", ולא "מוריה". ia זה לא דיפתונג בסינדארין (הוגים mori-a).

- העיצורים הבאים שנתמקד בהם הם n, r, l:

שימו לב שאלו עיצורים <u>מאוד</u> נפוצים אצל האלבים - כמעט ואין שמות אלביים שלא כוללים אחד או יותר מהעיצורים.

העיצורים האלה נקראים בשם המפחיד "שוטפים לשוניים קוליים", והם לא משתנים במוטציות.

מה זה "שוטפים"? עיצורים שוטפים הם עיצורים בהם האוויר יוצא החוצה בקלות, כמו בחוככים, אבל לא מתחכך, אלא כאילו <u>נשטף</u> החוצה בקלות. עיצור-ים שוטפים נוספים הם m (שוטף שפתי), rh ו-lh (שוטפים לשוניים אילמים) - עוד מעט נדבר עליהם.
מה זה "לשוניים"? עיצורים לשוניים הם עיצורים בהם משתמשים בלשון על-מנת להפיק קולות. העיצורים הלשוניים בסינדארין הם: t, th, d, dh, n, r, l.
מה זה "קוליים"? כבר ענינו קודם: עיצורים בהם מרעידים את מיתרי הקול (rh ו-lh אינם קוליים, אלא אילמים).

כמו שאמרנו, n, r ו-l לא משתנים במוטציות.
<u>דוגמאות</u>: naug "גמד", לעומת i naug "הגמד"; randir "נווד" (כמו ב-Mithrandir "הנווד האפור", שמו של גאנדאלף בסינדארין), לעומת i randir "הנווד"; lass "עלה" (כמו ב-Legolas "עלה ירוק"), לעומת i lass "העלה".

- העיצור m מתרכך ל-v.

עכשיו, שאלה: bell זה "חזק" ו-mell זה "אהוב, יקר". יש לנו את המילה vell - מאיזו מילה היא התרככה? תשובה: אי אפשר לדעת - יכול להיות שהיא התרככה מ-bell ויכול להיות שמ-mell. איך בכל זאת מבחינים? על-פי ההקשר, כמובן.

בסינדארין קדומה או ארכאית היה הבדל בין vell של mell לבין vell של bell: העיצור הראשון ב-vell של mell לא היה v, אלא mh (mhell). ומהו אותו mh? mh זה v שהוגים אותו מהאף, ולא מהפה (אין לזה מקבילות בעברית או באנ-גלית). זה די הגיוני: b הוגים <u>מהפה</u>, ולכן הוא מתרכך ל-v (שגם אותו הוגים <u>מהפה</u>); m הוגים <u>מהאף</u>, ולכן הוא מתרכך לגרסה <u>האפית</u> של v. בסינדארין מאוחרת נעלם העיצור mh (v אפי), והוחלף ב-v רגילה.

<u>דוגמה</u>: mellon זה "ידיד" (נראה לי שזו המילה האלבית הידועה ביותר, אולי חוץ מ-elen "כוכב" בקוניה), i vellon זה "הידיד".

<u>השינוי ב-Tengwar</u>: מרימים את ה-telco. > . את העיצור mh כותבים כ- עם קרס קטן בקצה הימני (אותו קרס המסמן s עוקבת בחלק מהמודים), כך: .

- נעבור אל rh ו-lh: זה לא כל-כך ברור לאילו עיצורים rh ו-lh מתרככים, בגלל שאין לנו מידע ממשי על זה (לא כל הכתבים הבלשניים של טולקין פורסמו). ההנחה הרווחת היא שהם הופכים ל-thr (th שאחריו r רגילה) ול-thl (th שאחריו l רגילה) בהתאמה.
<u>דוגמאות</u>: rhîw "חורף", לעומת i thrîw "החורף"; lhûg "דרקון, נחש", לעומת i thlûg "הדרקון, הנחש".

- העיצור האחרון שנשאר לנו הוא hw (כמו במילה what באנגלית). הוא הופך ל-chw (ch שאחריו w רגיל).

<u>דוגמה</u>: hwest "בריזה, משב רוח" (המילה הזו ממש נשמעת כמו משב רוח קל - או שאולי זה רק אני...), לעומת i chwest "הבריזה, משב הרוח".

2.3 תארים

תארים אלו מילים ש<u>מתארות</u> תכונה מסויימת, כמו "יפה" (מנגינה יפה), "גבוה" (עץ גבוה) ו"ירוק" (דשא ירוק).

בסינדארין, כמו בעברית, התארים באים אחרי המילה (שם העצם) אותה הם מתארים ("ילד טוב", ולא "טוב ילד") - באנגלית זה בדיוק הפוך (good boy, ולא boy good). כאשר תואר בא ישירות אחרי העצם, האות הראשונה בתואר מתרככת. דרך-אגב, ברוב (אולי בכל?) השפות הקלטיות הסדר הוא כמו בסינדארין ובעברית.

לא ידוע מה סדר המילים במספרים. בעברית, לדוגמה, הסדר הפוך מהסדר הרגיל ("ספרים אדומים", אבל "שישה ספרים", ולא **"ספרים שישה". יוצא דופן הוא "אחד": "ספר אחד", ולא **"אחד ספר"). אם מספרים מתנהגים כמו תארים רגילים (באים אחרי העצם), מן הסתם הם מתרככים. אם הם באים לפני העצם, סביר להניח שלא הם ולא העצם מתרככים.
בהעדר מידע, כל אחד יבחר לו את הדרך בה הוא ישתמש. כמובן שלא כדאי להחליף בין הדרכים באותו טקסט - צריכה להיות אחידות.

<u>דוגמאות</u>: mith זה "אפור", menel זה "שמים", sky (בסינדארין, שלא כמו בעברית, זו מילה ביחיד, כמו sky) - וביחד menel vith "שמים אפורים" (ולא **menel mith, שהרי העיצור הראשון בתואר מתרכך).
caran זה "אדום", sereg זה "דם" - וביחד sereg garan "דם אדום".
tâd זה "שניים", pairf זה "ספרים" (בשיעור הבא נלמד על הריבוי) - וביחד tâd pairf <u>או</u> pairf dâd, תלוי באיזו דרך בחרנו, זה "שני ספרים".

2.4 חיבור

המילים לחיבור (ו-, וגם, and) הן ar או a (לשתיהן משמעות זהה). המילים האלה לא גוררות ריכוך (לשם שינוי...).

<u>דוגמאות</u>: menel, כמו שאמרנו, זה "שמיים", cefn זה "ארץ, אדמה" - וביחד menel a cefn או menel ar cefn "שמיים וארץ". "השמיים והארץ" יהיה i venel a(r) i gefn (כזכור, i הידוע גוררת ריכוך).
Ithil (באות ראשית, לא ithil) זה "הירח", Anor (באות ראשית) זה "השמש" - וביחד Ithil a(r) Anor "השמש והירח".
למה ב-Ithil וב-Anor לא צריך לידע כדי שזה יהיה "<u>ה</u>ירח" ו"<u>ה</u>שמש"? בגלל שאלו <u>שמות</u> לירח ולשמש. זה כמו שאף אחד לא אומר "שוגרה חללית אל <u>ה</u>מרס", אלא "שוגרה חללית את מרס" - מרס (Mars, אל המלחמה הרומי), כמו Ithil ו-Anor, זה <u>שם</u> (ולכן האות הראשית).

2.5 סיכום

יש שני סוגים של ידוע (ה"א הידיעה) בסינדארין: ידוע ביחיד, עליו דיברנו, וידוע ברבים, עליו עוד נדבר. הידוע ביחיד מסומן על-ידי המילה i.

בסינדארין יש תופעה בה העיצור הראשון במילה משתנה בתנאים מסויימים. הסוג הנפוץ ביותר של השינוי הוא הריכוך.
טבלת הריכוך:

העיצור	b	c	d	f	g	h	hw	l	lh	m	n	p	r	rh	s	t	th
מתרכך ל...	v	g	dh	f	נעלם	ch	chw	l	thl	v	n	b	r	thr	h	d	th

הידוע, i, גורר ריכוך של העיצור הראשון במילה הבאה.

תארים בסינדארין באים אחרי המילה (שם העצם) אותה הם מתארים, כמו בעברית. העיצור הראשון בתארים הבאים ישירות אחרי העצם מתרכך.

החיבור (ו-, וגם, and) מסומן על-ידי המילה a או המילה ar.

2.6 תרגול

מילה	פירוש	מילה	פירוש
mîn	אחד (1)	celeg	מהיר, חופז
aran	מלך	edhel	אלב (Elf)
ardh	ממלכה, איזור	menel	שמים (ביחיד, כמו באנגלית, sky)
bain	יפה	mith	אפור
beleg	גדול, אדיר	ross	גשם
bell	חזק (בגוף)	roch	סוס

	עברית>סינדארין	סינדארין>עברית
1	מלך גדול וממלכה גדולה	Ross geleg
2	שמיים אפורים וגשם חזק (אדיר)	Roch vain a bell
3	סוס אפור ואלב יפה	Ardh vîn ar aran vîn
4	סוס יפה ומהיר	Edhel vain a celeg
5	סוס מהיר	Aran a roch
6	מלך אחד ואלב אחד	Ross vain

3 ריבוי, משפטים אוגדים

כל השיעור הזה עוסק בדבר אחד בלבד: הריבוי (plural). הנושא הזה כל-כך סבוך בסינדארין, עד שאפילו שיעור שלם לא מספיק כדי לכסות את כל תת-התחומים בו. לא צריך ללמוד בעל-פה את התבנית של הריבוי הרגיל - אחרי כמה זמן (ותרגול) היא תהפוך לטבעית אצלכם.

3.1 ריבוי רגיל

בסינדארין, כמו בשפות רבות, יש צורות שונות למילה ("צורות מורפולוגיות" במינוח הבלשני) כאשר היא מתארת עצם <u>יחיד</u>, או עצמים <u>רבים</u>. לא בכל השפות זה כך: ביפנית, לדוגמה, אין ריבוי וידוע, כך ש-hon ביפנית זה גם "ספר" וגם "הספר" וגם "ספרים" וגם "הספרים"; כנ"ל לגבי מילים קלינגוניות מסויימות, כמו yaS "קצין, הקצין, קצינים, הקצינים".

בעברית מסמנים את הריבוי בסיומת -ים או -ות (עם יוצאי דופן). באנגלית הסיומת, באופן כללי, היא (e)s-. באנגלית יש יוצאי דופן מבחינת הסיומת, כגון ox / oxen "שור/שוורים" ו-elf / elves "אלב/אלבים", אבל יש גם יוצאי דופן מסוג אחר לגמרי: אלו שהריבוי שלהם מסומן על-ידי <u>שינויים בתנועות</u> (כמו man / men "איש/אנשים" ו-mouse / mice "עכבר/עכברים"). הסוג השני של יוצאי הדופן באנגלית מעניין אותנו בגלל שהוא הוא הסוג הנפוץ בסינדארין (דוגמת annon / ennyn "שער/שערים", aran / erain "מלך/מלכים", adan / edain "בן-אדם/בני-אדם").

למה זה קורה? בשפה הקדומה של האלבים, זו שדוברה ליד ה-Cuiviénen אגם-ההתעוררות, הריבוי הרגיל היה בסיומת î-, לדוגמה: kwende / kwendî "אלב/אלבים", ñolodô / ñolodôi "נולדו אחד/נולדור רבים". הסיומת הזו נשארה בצורה די קרובה בקווניה, הארכאית יותר מהסינדארין. ישנן הרבה תכונות של השפה הקדומה שנשארו דומות בקווניה אבל השתנו בסינדארין (אם כי השאירו סימנים, כפי שנראה בהמשך). נחזור לענייננו: הריבוי הקדום הוא î-, והוא לא שרד כמות-שהוא בסינדארין. מה שכן נשאר ממנו זו העובדה שבריבוי התנועות בסינדארין משתנות ל"ממוצע" שבין התנועה המקורית לבין ה-i, לדוגמה: ניקח את המילה annon "שער", ונשווה אותה ל-ennyn "שערים" - ה-a הפך ל-e (ה"ממוצע" שבין a ו-i, תנועת ביניים בין a ו-i) וה-o הפך ל-y (כמו שאמרנו בשיעור הראשון, y זו תנועה) מאותה סיבה[10]. בקצרה: במקום ה<u>סיומת</u> î- קיבלנו את ה-i כ<u>שינוי</u> בתנועות ש<u>בתוך</u> המילה (כאילו והסיומת "עברה" מסוף המילה למילה עצמה). התופעה הזו נקראת בסינדארין prestanneth. בהתחלה צורת הריבוי הזו נראית מוזרה וקשה להבנה, אבל עם קצת תרגול היא נקלטת בקלות (גם בעברית יש תופעה דומה במקצת: הריבוי של ספר-sepher הוא ספרים-s(e)ph<u>a</u>rim, ולא ספרים-seph<u>e</u>rim**, וכן גם ב-גבעה/גבעות, ילד/ילדים, ומילים רבות נוספות).
אחד מסוגי הריבוי הנפוצים בוולשית (Welsh, Cymraeg במקור), השפה עליה התבסס

[10] אם נתאר את זה בסכמה, זה יראה כך: annon→**annonî→**a^{i}nno^{i}n→ennyn

טולקין בבניית הסינדארין, הוא ריבוי על-ידי שינויים בתנועות (לעיתים עם תוספת סיומת לשינוי).

יש הבדל בשינויים אם התנועה היא בסוף מילה או שלא בסופה (בגלל המרחק של התנועה מהסיומת שנעלמה). התבנית הכללית מאוד של השינויים היא:

	לא בסוף	בסוף	דוגמה
a	e	ai	aran > erain
e	e	i	ereg > erig
i	i	i	sigil > sigil
o	e	y	onod > enyd
u	y	y	tulus > tylys
y	y	y	*ylf > ylf
au	oe	oe	*naug > noeg
ae	ae	ae	
ai	ai	ai	
ei	ei	ei	
ui	ui	ui	*luin > luin

* אין דוגמאות למקרים בהם התונעה או הדיפתונג הנ"ל נמצאים שלא בסוף מילה.

כמובן שלתבנית הזו יש יוצאים מן הכלל, והם:

3.1.1 התנועה **a**

הכוונה היא ל-a לבד, לא כחלק מ-au, ae או ai (בדיפתונגים נדון בהמשך). כנ"ל גם לסעיפים הבאים: כאשר אנחנו מדברים על אות נפרדת, אנו מדברים עליה בלבד (לא כחלק מדיפתונג) - בדיפתונגים נדון בהמשך.

- <u>בסוף מילה</u>

  בדרך כלל התנועה a בסוף מילה, בין קצרה ובין ארוכה, הופכת ל-ai ברבים. תנועה במילה שיש בה רק הברה אחת (רק תנועה אחת, כמו ב-tâl "(כף) רגל") נחשבת כסופית.
  <u>דוגמאות</u>: tâl "(כף) רגל", לעומת tail "(כפות) רגליים"; cant "צורה", לעומת caint "צורות"; bar<u>a</u>d "מגדל", לעומת ber<u>ai</u>d "מגדלים".

  לכלל הזה יש יוצאים מן הכלל:

  – הריבוי של narn "סיפור" הוא nern "סיפורים", ולא **nairn.

– הריבוי של fang "זקן, beard" הוא feng "זקנים, beards", ולא faing**.
יתכן שהריבוי לכל המילים המסתיימות ב"ang-" הוא "eng-", ולא "-**aing". אני חושב שזה בגלל שהצרור jñ[11] אינו אפשרי בסוף מילה בסינדארין.

– הריבוי של alph "ברבור" הוא eilph "ברבורים", ולא ailph**. יכול להיות שגם הריבוי של lalf "עץ בוקיצה" יהיה לפי אותה תבנית: leilf ולא lailf.

• <u>לא בסוף מילה</u>

כאן הכלל פשוט, ואין לו יוצאים מן הכלל: כל a שלא בסוף מילה הופכת ל-e.
<u>דוגמאות</u>: <u>a</u>d<u>a</u>n<u>a</u>dar "אחד מאבות האדם", לעומת <u>e</u>d<u>e</u>n<u>e</u>dair "אבות האדם"; b<u>a</u>rad "מגדל", לעומת b<u>e</u>raid "מגדלים".

3.1.2 התנועה e

• <u>בסוף מילה</u>

– תנועת e (קצרה) בסוף מילה הופכת ל-i בריבוי.
<u>דוגמה</u>: edhel "אלב", לעומת edhil "אלבים"; certh "רונה (rune), אות לחציבה באבן", לעומת cirth "רונות".

– תנועת ê (ארוכה) בסוף מילה הופכת ל-î בריבוי.
<u>דוגמאות</u>: hên "ילד", לעומת hîn "ילדים"; têw "אות", לעומת tîw "אותיות".

– תנועת e שבאה ישר אחרי i (שימו לב ש-ie זה לא דיפתונג בסינדארין: אלו שתי תנועות נפרדות שנהגות אחת אחרי השניה) הופכת בריבוי את כל הקבוצה ל-i, וכנראה מאריכה את התנועה שלפני.
<u>דוגמאות</u>: Miniel "אלב מהשבט הראשון, אחד מה-Vanyar", לעומת Mínil "כמה Vanyar".

למה זה קורה? ההשערה שלי היא שה-e הופכת ל-i וה-i נשארת i (כמו שי-בואר בסעיף העוסק ב-i), כך שיש לנו ii** - דבר שבלתי אפשרי בסינדארין, ולכן ה-ii** הופך ל-i. עכשיו, "איבדנו" הברה אחת במילה (שתי ההברות שב-ie הפכו לאחת, i), והיא "חוזרת" כהארכת התנועה הקודמת. נשאלת השאלה: למה, אם כן, ההברה הקודמת מוארכת, ולא זו שהיתה ie? נראה לי שזה בגלל שתנועות סופיות ארוכות, שאינן במילה בת הברה אחת (כמו hîr "אדון, שר"), אינן נפוצות בשפות האלבים המאוחרות, אך תנועות אר-וכות בהברה שלפני האחרונה נפוצות מאוד. באלבית קדומה (Primitive Elvish) תנועות ארוכות בסוף מילה היו נפוצות מאוד, אך במהלך הזמן הן התקצרו בשפות המאוחרות יותר.

• <u>לא בסוף מילה</u>

תמיד e שלא בסוף מילה נשארת e בריבוי.
<u>דוגמאות</u>: <u>e</u>dhel "אלב", לעומת <u>e</u>dhil "אלבים" (ה-e האחרונה משתנה, אך הראשונה לא).

[11] הסימון j הוא יו"ד עיצורית, כמו במילה "ישן"; ñ זה ng כמו ב-si<u>ng</u>

3.1.3 התנועה **i**

זוכרים מהי הסיבה שבעטיה תנועות בסינדארין משתנות בריבוי? בגלל ההדמות ל-i (הסיומת הקדומה î-). לא יכול להיות דבר יותר קרוב ל-i מאשר i עצמה, ולכן i לא משתנה בריבוי. הדבר יכול לגרור כפלי משמעות, לדוגמה: sîr זה גם "נהר" וגם "נהרות"; sigil זה גם "פגיון, סכין" וגם "פגיונות, סכינים". עד סוף השיעור נראה דרך אחת בה כפל המשמעות יעלם, ובשיעור הבא נראה דרך נוספת.

3.1.4 התנועה **o**

- <u>בסוף מילה</u>

  – תנועת o (קצרה) בסוף מילה הופכת ל-y בריבוי.
  <u>דוגמאות</u>: <u>o</u>rch "אורק", לעומת <u>y</u>rch "אורקים"; am<u>o</u>n "גבעה", לעומת em<u>y</u>n "גבעות".

  – תנועת ô (ארוכה) בסוף מילה הופכת ל-ŷ בריבוי.
  <u>דוגמאות</u>: bôr "אדם נאמן", לעומת bŷr "אנשים נאמנים".

  – זה ממש מזכיר את הריבוי של ie בסוף מילה: תנועת o שבאה ישר אחרי i (שימו לב ש-io, כמו ie, זה לא דיפתונג בסינדארין: אלו שתי תנועות נפרדות שנהגות אחת אחרי השניה) הופכת בריבוי את כל הקבוצה ל-y, אבל לא מאריכה את התנועה שלפניו.
  <u>דוגמאות</u>: thalion "גיבור", לעומת thelyn "גיבורים"; Mirion "סילמאריל יחיד", לעומת Miryn "כמה סילמארילי".
  למה זה קורה? כנראה ה-o הופכת ל-y, כך שיש לנו iy** - דבר שבלתי אפשרי בסינדארין, ולכן ה-iy** הופך ל-y. באופן תמוה התנועה שלפני לא מתארכת, למרות שאנו מאבדים הברה.

- <u>לא בסוף מילה</u>

  בדרך כלל התנועה o, כשהיא לא בסוף מילה, הופכת ל-e. בסינדארין ארכאית היא הופכת ל-ö (התנועה ö היא כמו בגרמנית: מעין e סגורה יותר, קרובה יותר ל-o).
  <u>דוגמאות</u>: Golodh "נולדו יחיד", לעומת Gelydh "נולדור רבים" (Gölydh בשפה ארכאית); Onod "אנט, רועה עצים" (שימו לב לדמיון בצליל), לעומת Enyd "אנטים, רועי עצים" (Önyd בשפה ארכאית).

  לכלל הזה יש יוצאים מן הכלל:

  – הריבוי של Rodon "ואלא יחיד" הוא Rodyn "ואלאר רבים", ולא Redyn**; הריבוי של Ódhel "אלדא יחיד" ושל Gódhel "נולדו יחיד" (גם Golodh וגם Gódhel מתארות "נולדו יחיד") הוא Ódhil ו-Gódhil בהתאמה.
  למה זה קורה? מסיבות היסטוריות של התפתחות השפה, ה-o ב-Ódhel וב-Gódhel וה-o הראשון ב-Rodon, אינם o-ים רגילים, אלא o-ים שהתפתחו מ-â ארוכה בשפה קדומה. התהליך הוא â→au→o. o מסוג כזה לא משתנה בריבוי. מילים שכוללות o כזו נדירות מאוד.

– לעיתים קרובות כאשר הדיפתונג au אינו מוטעם (ראה/י סוף שיעור 1) הוא הופך ל-o, כמו שבמילה Balrog "באלרוג" שהצורה המלאה שלה היא Balraug (bal "עצמה, כח" + raug[12] "שד"). התופעה הזו, כמו תופעות רבות בסינדארין, קיימת גם בעולם ה"אמיתי", לדוגמה: automat נהגה בעבר-ית כ"אוטומט" (otomat, ולא automat). הסיבה פשוטה: o היא תנועת-הביניים בין a ו-u. נחזור לענייננו: o שמקורה ב-au סינדאריני (ולא au קדום כמו ב-Rodon) הופכת, כנראה, ל-oe בריבוי (כמו הריבוי של au, עיין/י בהמשך), ולא ל-y.

3.1.5 התנועה u

- תנועת u <u>קצרה</u> תמיד הופכת ל-y בריבוי.

<u>דוגמאות</u>: tulus "עץ צפצפה", לעומת tylys "עצי צפצפה"; tund "גבעה", לעומת tynd "גבעות".

למה זה קורה? נתנתק לרגע מהסינדארין ונעבור לעולם ה"אמיתי", לרומא הק-דומה. בלטינית (LINGVA LATINA, שפתם היפיפה של הרומאים) היו חמש תנועות: A, E, I, O, V. V היתה גם תנועה (מקבילה ל-u בסינדארין) וגם עיצור (מקביל ל-w בסינדארין). כאשר רצו לכתוב מילים יווניות באותיות לטיניות היתה בעיה: ביוונית יש תנועה שלא קיימת בלטינית, ואין אות ליצוגה (התנועה הזו מקבילה לתנועה y בסינדארין - מעין שילוב בין u (v) ו-i). מה עשו? לקחו את האות V והוסיפו לה קו דמוי I מתחתיה: Y[13].
איך זה מתקשר אלינו? התנועה y בסינדארין (וביוונית באותיות לטיניות) היא מעין "שילוב" של u ו-i, וזה בדיוק מה שקורה בריבוי בסינדארין: אנו משנים את התנועה לתנועת-ביניים בין התנועה המקורית ובין i (בגלל הסיומת הקדומה î-)! אגב, בגרמנית מסמנים את התנועה הזו כ-ü, קרי: u שעברה שינוי (הזזה) בתנועה (umlaut בגרמנית).

- תנועת û (ארוכה) בסוף מילה הופכת ל-ui בריבוי.

<u>דוגמאות</u>: dûr "אפל" (כמו ב-Barad-dûr "המגדל האפל"), לעומת duir "אפלים".

[12] המילה הזו, כמו מילים נוספות מאותו שורש, מעניינת באופן מיוחד, בגלל שניתן לראות בה את הקשר ההדוק שבין השפות אצל טולקין והמיתולוגיה עצמה (הסיפור, העלילה). השורש האטימולוגי (אטימולוגיה = חקר ההתפתחות ההיסטורית של מילים) RUK מתאר כל-מני יצורי אימים (כמו orch "אורק, גובלין" ו-raug "שד, דמון"); השורש ROK קשור לסוסים (כמו roch "סוס", rochir "רוהיר/רוכיר, אדון-סוסים"). שני השורשים האלו קשורים אחד לשני: בימים הקדומים, כאשר האלבים שכנו בגדות ה-Cuiviénen היה פרש אפל על סוס-פרא שפגע באלבים (כנראה אחד ממשרתי Morgoth). כך השורש RUK קשור לשורש ROK, דרך ההסטוריה האלבית (מקור השורשים האלו בשם אותו יצור).

[13] יש ארבעה ואריאנטים של V בכתב הלטיני המאוחר יותר, והם: U, V, W, Y. שימו לב לדמיון בצורה, ולעובדה שכל הארבעה נמצאים בסוף האלף-בית.
אאל"ט מקור הצורה של האות הוא מהמילה הלטינית ל"כף יד", שהתחילה באות V (במקור סימנו את כל חמשת האצבעות, אבל בסופו של דבר סימנו רק את הראשונה והאחרונה, וקיבלנו את הצורה V).
ההיסטוריה חוזרת: בספר Mercury, the Swift and Silent Messenger מאת המדען והפילוסוף John Wilkins, שיצא בשנת 1641, מוזכרת שפת-סימנים "סודית", בה שתי אצבעות [האמה והאצבע, מן הסתם] סימנו V (שלוש - W).

למה ה-û הארוכה לא הופכת ל-ŷ, אלא רק נוספת לה i (שמקצרת את ה-u)? כפי שאני תופס את זה, הסיבה היא שהתנועה הארוכה "יציבה" יותר בפני שינויים: אנו ממירים את השינוי u→y בהוספת i וקיצור ה-u (ה-i לא מספיק "חזקה" כדי לגרור שינוי מלא של התנועה).

3.1.6 התנועה y

התנועה y, כמו i, לא משתנה כלל בריבוי (הרי אין כל תנועה שאפשר לשנות (umlaut) את y אליה).
דוגמאות: ylf זה גם "גביע (לשתיה)" וגם "גביעים"; mýl זה גם "שחף" וגם "שחפים".

3.1.7 הדיפתונגים

- הדיפתונג au הופך ל-oe בריבוי.
דוגמא: naug "גמד", לעומת noeg "גמדים". עכשיו יבוא מישהו ויגיד "אבל בסיל-מאריליון כתוב ש"גמדים" זה Naugrim". סבלנות, תכף נגיע לזה.

- שאר הדיפתונגים לא משתנים בריבוי.

יש עוד יוצאי-דופן בריבוי בסינדארין, אבל אני חושב שהשיעור הזה דחוס די הצורך לשיעור אחד, וכל תוספת של יוצאי דופן תהיה מעיקה. נחזור אל אותם יוצאי דופן באחד השיעורים הבאים.
בכל מקרה, רוב יוצאי הדופן, אם לא כולם, מצויינים בפירוש במילונים (לפחות במילונים הרציניים, של Derdzinski ושל Willis), כך שאין בעיה רצינית.

3.2 ריבוי קבוצתי

בסינדארין יש סוג ריבוי נוסף לסוג הרגיל. הריבוי הזה הוא ריבוי קבוצתי (class plural): ריבוי המגדיר קבוצה מוגדרת של פריטים. למזלנו הריבוי הזה הרבה יותר פשוט להרכבה מהריבוי הרגיל.

הסיומת הנפוצה לריבוי קבוצתי היא ath-. כאשר הסיומת באה אחרי nc סופי, ה-nc הופך ל-ng; אחרי m או n, ה-m וה-n הופכים ל-mm ול-nn בהתאמה; אחרי nt ו-nd, ה-nt וה-nd הופכים ל-nn. אחרי f סופי, ה-f הופך ל-v (השינוי כאן הוא בעצם רק בכתיבה, שהרי f סופי נהגה כ-v).

דוגמאות: sellath dîn "בנותיו, הבנות שלו (כקבוצה - כל בנותיו)", מ-sell "בת, daughter"; ylvath "גביעים (כקבוצה, לדוגמה: כל הגביעים שבארון הכלים)", מ-ylf "גביע (לשתיה)"; thonnath "שורשים (כקבוצה, לדוגמה: כל שורשי עץ מסויים)", מ-thond "שורש".

כדי להבהיר את ההבדל בין ריבוי רגיל לריבוי קבוצתי, הנה דוגמה: במשפט "ברבורים הם יפים" נשתמש במילה eilph "ברבורים" (ריבוי רגיל של alph "ברבור"), אבל במשפט "אני מחפש (להקת) ברבורים" [את, ...Loom] נשתמש ב-alphath (בגלל שאנחנו מדבר-ים על קבוצה מסויימת).

אם המילה בנויה במבנה [...]CiC (...]-עיצור-i-עיצור) הסיומת ath- הופכת, כנראה, לסיומת iath-, לדוגמה: gîl "כוכב", לעומת giliath "הכוכבים, כקבוצה של הרבה כוכבים" (כמו ב-Osgiliath "מצודת הכוכבים").

כאשר מדברים על עם, קבוצה של אנשים (או אלבים/גמדים/אורקים וכו'), יש סיומות מלבד ath-: rim- "עם" ו-hoth- "עם, המון (תמיד בגישה שלילית)".
<u>דוגמאות</u>: naug "גמד", לעומת Naugrim "הגמדים, עם הגמדים" (זה עונה על השאלה ממקודם: noeg זה ריבוי רגיל של "גמד", בעוד ש-Naugrim מדבר על כל הגמדים, כעם/גזע); Rochir "אדון-סוסים מ-Rochan", לעומת Rochirrim "הרוכירים, עם הר-וכירים"; glam "אורק (מילולית: צעקן, אחד שמשמיע קולות לא-נעימים[14])", לעומת Glamhoth "האורקים, עם האורקים" (בגוון שלילי, בגלל הסיומת hoth-).

אני מאמין שאין צורך להסביר את ההבדל שבין ריבוי רגיל לריבוי של "עם", אבל בכל זאת: כאשר לגולאס זועק "!Yrch" על גדות ה-Anduin הוא מתכוון לאורקים שהיו בגדה המזרחית, אבל אם הוא היה אומר "!Orchoth" הוא היה מתכוון לכל האורקים (מה שכמובן לא מסתדר עם ההקשר).

3.3 תאימות-מספר בתארים

בסינדארין, ממש כמו בעברית, אם תואר מתאר עצם מרובה, גם התואר מרובה, לדוג-מה: "ספר אדום" ביחיד, "ספרים אדומים" ברבים (ולא **"ספרים אדום"). צורת הריבוי של תארים זהה לזו של עצמים. תואר שמתאר עצמים מרובים, גם הוא מרובה, לדוג-מה: "שאול ויהונתן, הנאהב<u>ים</u> והנעימ<u>ים</u>" (ולא **"שאול ויהונתן, הנאהב והנעים").
<u>דוגמה</u>: parf garan "ספר אדום", לעומת pairf gerain "ספרים אדומים".

העובדה ששמות התואר הינם תואמי-מספר יכולה להבהיר את כפל-המשמעות שקיים בריבוי מילים מסויימות. אסביר על-ידי דוגמה: sîr זה גם "נהר" וגם "נהרות". שם התואר יכול להראות אם הכוונה היא ל"נהר" או ל"נהרות": sîr and זה "נהר גדול (ארוך)", בעוד ש-sîr <u>ai</u>nd זה "נהרות גדולים (ארוכים)".

3.4 משפטים אוגדים

הנושא הזה לא קשור לנושא הראשי של השיעור, הריבוי. הסיבה שהכנסתי אותו בשיעור הזה היא שהוא מוסיף הרבה תוכן ואפשרויות למשפטי התרגול, מה גם שהוא פשוט מאוד.

משפטים אוגדים הם משפטים מהצורה הכללית "x (הוא) y" או "y (הוא) x", איפה x ו-y עצמים או תארים, לדוגמה: "הספר (הוא) אדום", "אדום (הוא) הספר" (לשון ארכאית), "האלבים (הם) יפים".

כנראה שבסינדארין אין אוגדים (ה"הוא" וה-"הם" במשפטים הקודמים), ופשוט אומר-ים "x y" או "y x" במקום "x <u>הוא</u> y" או "y <u>הוא</u> x". גם בעברית יש צורה כזו: "הספר

[14]אפשר לראות כאן את הקשר ההדוק של השפה עם הסיפור: האורקים מתוארים כבעלי קולות לא-נעימים; פירוש השם Lindar (הטלרי), מילולית, הוא "בעלי הקול היפה" - ל-Good Guys יש שפה יפה וקול יפה, ול-Bad Guys יש שפה מכוערת וקול מכוער. באופן כללי קול האלבים מיוחד ביופיו - והרי ההוביטים ידעו להבחין ב-Glorfindel על-פי קולו

הוא אדום", לעומת "הספר אדום".
<u>דוגמה</u>: parf זה "ספר", caran זה "אדום" - וביחד i barf caran "הספר (הוא) אדום"[15].

3.5 סיכום

הריבוי הרגיל בסינדארין נעשה על-ידי שינויים בתנועות שבמילה (התופעה נקראת prestanneth בסינדארין; umlaut בגרמנית). התנועות משתנות בצורה כזו שהן "שואפות ל-i" - התנועה בריבוי תהיה תנועת ביניים בין התנועה המקורית והתנועה i. התבנית הכללית של ה-prestanneth בריבוי:

- תנועת a:
  - <u>בסוף מילה</u> הופכת ל-ai (חריגים: הריבוי של narn הוא nern; הריבוי של fang הוא feng [וכן, כנראה, לגבי שאר המילים המסתיימות ב"ang-"]; הריבוי של alph הוא eilph [וכן, כנראה, לגבי מילים נוספות מהצורה הזו, כגון lalf/leilf]).
  - כשהיא <u>לא בסוף מילה</u> היא הופכת ל-e.
- תנועת e:
  - קצרה <u>בסוף מילה</u> הופכת ל-i קצרה; ארוכה ל-i ארוכה (î).
  - ie בסוף מילה הופך ל-i, וכנראה מאריך את התנועה שלפני.
  - כאשר ה-e <u>לא בסוף מילה</u> היא נשארת e.
- התנועה i לא משתנה בריבוי.
- התנועה o:
  - קצרה <u>בסוף מילה</u> הופכת ל-y; ארוכה ל-y ארוכה (ŷ).
  - io בסוף מילה הופך ל-y.
  - כאשר ה-o <u>לא בסוף מילה</u> היא הופכת ל-e (חריגים: o-ים שמקורם ב-â קדומה שהפכה ל-au לא משתנים; o-ים שמקורים ב-au סינדאריני [=לא קדום] שנתקצר בגלל שאינו מוטעם משתנים ל-oe, כמו השינוי הרגיל של au).
- התנועה u:
  - הן בסוף מילה והן שלא בסופה u קצרה הופכת ל-y.

---

[15] שימו לב ש-i barf garan זה "הספר האדום" (כזכור, תואר שבא ישר אחרי העצם מתרכך).
אם נרצה להגיד "הספר האדום (הוא) סגור" נגיד i barf garan tafnen (פירוש tafnen "סגור, חסום"),
אם נרצה להגיד "הספר הסגור (הוא) אדום" נגיד i barf dafnen caran.

– u ארוכה בסוף מילה הופכת ל-ui.

- התנועה y לא משתנה בריבוי.
- הדיפתונג au הופך ל-oe בריבוי. שאר הדיפתונגים לא משתנים.
- ישנם יוצאי דופן לריבוי. נדון עליהם בעתיד. רוב יוצאי הדופן, אם לא כולם, מפורטים במילונים.

בסינדארין קיים סוג ריבוי מיוחד לקבוצות, והוא מסומן בסיומות שונות.

- הסיומת הרגילה היא ath- (iath- אם המילה נגמרת בעיצור-i-עיצור, כמו ב-Osgiliath, מ-Osgil). כאשר מוסיפים את הסיומת הזו nc, m, n, nt, nd, f משתנים ל-ng, mm, nn, nn, nn, v בהתאמה (השינוי האחרון הוא שינוי בכתיב בלבד, שהרי f- סופית נהגית כ-v).
- הסיומת rim- היא סיומת שמסמנת "עם, קבוצה של אנשים".
- הסיומת hoth- גם היא מסמנת "עם", אלא שתמיד מתלוות לה אסוציאציות שליליות (לדוגמה: אחד משמות האורקים הוא Glamhoth).

שמות תואר בסינדארין הם תואמי-מספר, כמו בעברית ("ספרים אדומים", ולא **"ספרים אדום"). ריבוי שמות-התואר בסינדארין הוא כמו הריבוי של שמות-העצם.

3.6 תרגול

פירוש	מילה	פירוש	מילה
גמד	naug	שניים (2)	tâd
לבן	nimp	אדם	*adan
ספר	parf	Vala אחד	Balan
קר	ring	אדום	caran
עץ ערבה	tathar	קרח (ice)	heleg
טרול	torog	שחור, אפל	morn

* המילה הזו קשורה למילה שמעליה, tâd. האלבים קראו לבני-האדם "השניים, בני העם השני" בגלל שהם התעוררו אחריהם. Minnónar בקווניה הוא אחד משמות האלבים, "הראשונים להוולד".
המילה הזו, adan, מאוד דומה למילה העברית "אדם" (adam): כל ההבדל הוא שבמילה בסינדארין העיצור האחרון הוא עיצור אפי-לשוני (הקול מופק על-ידי האף והלשון) ובמילה העברית העיצור האחרון הוא עיצור אפי-שפתי (הקול מופק על-ידי האף והשפתיים). ודאי שטולקין, שהיה בלשן ונוצרי אדוק, הכיר את המילה העברית "אדם".

	עברית > סינדארין	סינדארין > עברית
1	שני עצי ערבה	Belain vill a belig
2	טרולים חזקים הם אפלים	Heleg nimp (שני פירושים)
3	טרולים אפלים הם חזקים	Pairf Vith

4 מוטציה אפית, שייכות, הלחמות, מילות יחס

4.1 מוטציה אפית

(לא, הכוונה היא לא למום מוטנטי באף, ולא למוטציה שמסופר עליה באפוס...)

בשיעור השני הזכרנו שיש ידוע מיוחד ליחיד (i, כזכור) וידוע מיוחד לרבים. הידוע המרובה הוא in (לפעמים ה-n נעלמת, כמו שנראה בהמשך), והוא גורר מוטציה שונה ממוטצית הריכוך - המוטציה האפית (של האף). המוטציה הזו נקראת "מוטציה <u>אפית</u>" בגלל שהיא מושפעת מה-n, שהוא עיצור אפי (האוויר יוצא בו מהאף, ולא מהפה). כדי לסבר את האוזן, הנה כמה דוגמאות: perian זה "הוביט", periain זה "הוביטים" (ריבוי רגיל), i pheriain זה "ההוביטים" (ה-n של ה-in נטמע ב-p של ה-periain והופך אותו ל-ph); barad זה "מגדל", beraid זה "מגדלים", i meraid זה "המגדלים" (ה-n של ה-in נטמע ב-b של ה-beraid והופך אותו ל-m).

כמו כל המוטציות, גם המוטציה האפית לא משפיעה על מילים שמתחילות בתנועה. <u>דוגמאות</u>: i adan "האדם", לעומת in edain "האנשים"; i alph "הברבור", לעומת in eilph "הברבורים".

טבלת המוטציה האפית:

העיצור(ים)	b	bl	br	c	d	dr	f	g	gl	gr	gw	h
in	i m	i ml	i mr	i ch	i n	in dr	i f	i ng	in gl	in gr	in gw	i ch
(d)an	am m	a ml	a mr	a ch	an n	an dr	af f	an ng	an gl	an gr	an gw	a ch
העיצור(ים)	hw	l	lh	m	n	p	r	rh	s	t	th	
in	i ’w	i l	i ’l	i m	i n	i ph	idh r	idh ’r	i s	i th	i th	
(d)an	a ’w	al l	al ’l	am m	an n	a ph	adh r	adh ’r	as s	a th	ath th	

הסבר קצר למבנה הטבלה:

- הטבלה מחולקת לשני חלקים בגלל אורכה.
- כאשר יש צרור עיצורים (שני עיצורים או יותר) בשורה "העיצור(ים)" הוא מתנהג באופן שונה מעיצור בודד, לדוגמה: i ng[...] שונה מ-in gl[...] (לא i ngl[...]**).
- השורה in מתארת את השינוי כתוצאה מהמילה in (הידוע המרובה). שימו לב שלפעמים ה-n נעלמת (היא נטמעת בעיצור הראשון במילה הבאה).
- השורה (d)an מתארת את השינוי שקורה כתוצאה מהמילה an "בשביל, ל-" ומהמילה dan "נגד". בחלק "מילות יחס" נרחיב על המילים האלה.
  <u>דוגמאות</u>: dû זה "לילה", dan nû זה "נגד לילה"; am Melian "בשביל מליאן (שם)".

- כפי שניתן לראות, ה-n ב-d)an-) נעלמת בפחות מקרים מה-n ב-in-. אולי התנועה הפתוחה a "שומרת" על ה-n יותר מאשר i (כן, זה תירוץ דחוק מאוד...).

הסבר וחלוקה לשינויים:

- הפוצצים האילמים (p, t, c) משתנים לחוככים אילמים (ph, th, ch) ומבטלים את ה-n במילה הקודמת (i pheriain "ההוביטים", ולא <u>in</u> pheriain**).
<u>דוגמאות</u>: da theryg "נגד טרולים"; dan i theryg "נגד הטרולים"; cû "קשת, arch", cui "קשתות", i chui "הקשתות".

  למה זה קורה? התופעה שמתרחשת כאן היא היטמעות (אסימילציה) של ה-n בעיצור שאחריו. ההטמעות הזו גורמת לפוצץ האילם (p, t, c) להפוך לחוכך אילם (ph, th, ch).

  <u>השינוי ב-Tengwar</u>: מעלים את ה-telco.

- הפוצצים הקוליים (b, d, g) משתנים לגרסאות האפיות שלהם (m, n, ñ), ומבטלים את ה-n במילה הקודמת.
<u>דוגמאות</u>: i Melain "ה-Valar" (ריבוי מיודע של Balan "Vala" אחד"); i Núnedain "הדונאדאין, הנומנורים" (ריבוי מיודע של Dúnadan "איש נומנור"); i ngynd "האבנים" (ריבוי מיודע של gond "אבן, סלע").

  למה זה קורה? n הוא עיצור אפי (האוויר יוצא בו מהאף). ה-n נטמע בעיצור שאחריו, והופך אותו לעיצור אפי מאותה סדרה.
העיצור האפי מהסדרה של b הוא m. הסדרה הזו היא סדרת העיצורים השפתי-ים (p, f, <u>b</u>, v, <u>m</u>, w, hw) - עיצורים הנהגים על-ידי השפתיים.
העיצור האפי מהסדרה של d הוא n עצמו. הסדרה הזו היא סדרת העיצורים הלשוניים (t, td, <u>d</u>, dh, <u>n</u>, r, l, rh, lh) - עיצורים הנהגים על-ידי הלשון.
העיצור האפי מהסדרה של g הוא ñ (נרשם כ-ng בכתיב רגיל, כמו ב--i ngy nd = i ñynd). העיצור הזה הוא העיצור שהוגים במילה sing (siñ) באנגלית.
הסדרה שכוללת את g ו-ñ היא סדרת העיצורים הווילוניים (עיצורי החיך הרך) (c, ch, g, gh, ñ) - עיצורים הנהגים על-ידי החלק האחורי של החיך.

  <u>השינוי ב-Tengwar</u>: מקצרים את ה-telco.

  ניסוי פיסיו-לינגוויסטי: כאשר אנחנו מצוננים אנחנו הוגים את העיצורים n ו-m כ-d ו-b בהתאמה (אדי בצודד באוד = אני מצונן מאוד). הסיבה היא שכאשר האף סתום, האוויר לא יכול לצאת דרכו (כמו ב-n ו-m האפיים), ולכן הוא יוצא דרך הפה (d ו-b השפתיים). נסו לסתום את האף על-ידי לחיצת הנחיריים באצבעות, ולדבר: תשמעו כאילו אתם מצוננים (בצודדים...).
כאשר אלבים מצוננים, בנוסף ל-n→d ו-m→b יש להם גם ñ→g...

  – כאשר עיצורים אלו באים בצרור עיצורים, הם לא משתנים (חוץ מ-b/m, כפי שיורחב עוד כמה שורות). הסיבה היא, כנראה, שהצרורות "יציבים" יותר בשינוי: ה-n לא יכול להטמע בצרור כמו שהוא נטמע בעיצור יחיד.
<u>דוגמאות</u>: Drúadan זה "דרואדאן, איש פוקל", Drúedain זה "דרואדאין,

אנשי פוקל", in Drúedain "הדרואדאין, אנשי הפוקל" (ולא **i Nrúedain);
gwend "עלמה", לעומת an gwend "בשביל עלמה, לעלמה" (ולא **a ngwend).

סביר להניח שה-n ב-in/(d)an שלפני g בצרור (gr, gl, gw) נהגה כמו ñ, ואולי אף נכתב כך ב-Tengwar (עם האות Ñoldo, ɯ), לדוגמה: an gwend "בשביל עלמה, לעלמה" נהגה כ-ang gwend (או añ gwend בכתיב האחר).

חסרות דוגמאות של טולקין למוטציה האפית שעוברת על b תחילית בצרור (bl או br). הלגה פבסקאנגר (או שמא זה דוד סאלו) הסיק שה-b בצרור כן משתנה ל-m, ושיכול להיות שה-n ב-in/(d)an נעלם. ההיסק הזה נראה לי בלתי-מבוסס (או שבורותי מדברת מפי?). לפי הבנתי הצורה הנכונה היא im b∘ → (d)am b∘-ו b∘ → im b∘, איפה ∘ העיצור המתלווה ל-b בצרור העיצורים). בכל מקרה, בטבלת השינויים רשמתי את הצורה של פבסקאנגר/סאלו.

אשמח לקבל סתירה לטענתי זו בדואל המופיע בעמוד הראשון.

- נעבור לעיצורים האפיים, n ו-m. שני העיצורים האלו לא משתנים, אבל הם גורמים לשינוי ב-n של in/(d)an. שני העיצורים האלו מעלימים את ה-n של in. העיצור m הופך את ה-n של (d)an ל-m (הרבה יותר קל להגות am Melian "בשביל מליאן" מאשר **an Melian[16]).

<u>דוגמאות</u>: mŷl זה גם "שחף" וגם "שחפים", i mŷl זה "השחפים" (שימו לב ש-i vŷl זה "השחף" (i הידוע, ביחיד, גוררת מוטצית <u>ריכוך</u>) - הנה לנו דרך להבדיל בין יחיד ורבים במילה הזו); Nogoth זה "גמד", i Negyth זה "הגמדים"; an Nogoth זה "בשביל גמד".

- הקבוצה הבאה היא קבוצת החוככים s, th, f. כולם מעלימים את ה-n ב-in והופכים את ה-n ב-(d)an להם עצמם. שימו לב ש-(d)af נהגה כמו (d)aph, ולא כמו (d)av, למרות שהוא מסתיים ב-f (ראה/י שיעור ראשון).

<u>דוגמאות</u>: fang זה "זקן, beard", i feng זה "הזקנים", af fang זה "בשביל זקן", an i feng "בשביל הזקנים, לזקנים, lazkanim". sîr זה גם "נהר" וגם "נהרות", das sîr זה "נגד נהר/ות", dan i hîr זה "נגד נהר", dan i sîr "נגד הנהרות" (שימו לב להבדל בין יחיד ורבים).

- נעבור אל השוטפים הלא-אפיים, r, rh, l, lh.

אין מידע לגבי השינוי של r, אבל נראה שבסינדארין של העידן השלישי קיים החוק nr→dhr, כמו ב-Caradhras "הקרן האדומה" (caran "אדום" + ras(s) "קרן"). לכן, כנראה, ה-n ב-in/(d)an הופכת ל-dh. בסינדארין של העידן הראשון (או לפחות זו שדוברה ב-Doriath) נראה שה-n לא משתנה, כמו ב-Aranrúth (ולא **Aradhrúth) "זעם המלך" (aran "מלך" + rûth "זעם, כעס").

<u>דוגמאות</u>: ranc זה "זרוע", rainc זה "זרועות", idh rainc זה "הזרועות".

ב-l ה-n של in נעלמת, וה-n של (d)an הופכת ל-l.

<u>דוגמאות</u>: lam זה "לשון", i laim זה "הלשונות", al laim זה "בשביל לשונות".

[16] באמת nm→mm זה חוק שקיים הן בקווניה והן בסינדארין (ואולי בכל שפות האלבים?).

כנראה הגרסאות האילמות של r ו-l (rh ו-lh) מתנהגות כמו r ו-l בהתאמה, והופכות לקוליות (r ו-l).
דוגמה: lhûg "דרקון", al 'lûg (הסימון 'l מסמן שפעם היה שם lh).

- נשארנו עם h ו-hw. ב-h ה-n נעלם, וה-h הופך ל-ch (כמו בריכוך). ב-hw ה-n נעלם, וה-hw הופך ל-w (מסומן כ-'w, כמו ב-'r ו-'l).

עכשיו יבוא מישהו ויגיד "אבל ב-Unfinished Tales כתוב 'Narn i Hîn Húrin', ולא 'Narn i Chîn Húrin'!" (לא משנה שאף אחד לא יגיד את זה...). בכרך 5 של "תולדות הארץ-התיכונה" מודה כריסטופר טולקין שהוא שינה את ה-Chîn ל-Hîn, כדי הקוראים לא יקראו את זה כמו במילה האנגלית chin "סנטר" (צ'ין, ולא כין).

4.2 שייכות פשוטה

מה זה שייכות? שייכות משמשת להרבה סוגים של קשר בין עצמים. הקשר הנפוץ ביותר הוא קשר של שייכות-קניין (הסוס של המלך - הסוס ששייך למלך). ישנם סוגים נוספים, כמו באמירות "אי של שפיות" (ה"אי" לא שייך לשפיות), "ירושלים של זהב" (ירושלים לא שייכת לזהב) ו"שיחה של שטות" (השיחה לא שייכת לשטות, השיחה היא שטותית).

באנגלית שייכות מסומנת על-ידי המילה of או על-ידי יחסת genitive (סיומת s'-)[17]. בעברית אפשר לסמן שייכות על-ידי המילה "של" (הסוס של המלך) או על-ידי סדר המילים בלבד (סוס המלך). גם בסינדארין, ממש כמו בעברית, אפשר לסמן שייכות בסדר המילים.

המילים הפותחות את הכיתוב שעל השער המערבי של מוריאה הן Ennyn Durin aran Moria "שערי-דורין מלך-מוריאה". במשפט הזה יש פעמיים שייכות. ennyn זה "שערים" (ריבוי של annon "שער"); Durin זה שם, דורין; aran זה "מלך"; Moria זה שם של מקום, מוריאה. אמרנו שבסינדארין אפשר לסמן שייכות על-ידי סדר המילים, ובאמת ennyn Durin זה "השערים של דורין, שערי דורין" ו-aran Moria זה "המלך של מוריאה, מלך מוריאה".

מספר דוגמאות נוספות: roch i aran "סוס המלך, הסוס של המלך"; ardh i venel "ממלכת השמיים"; אם narn זה "סיפור, מעשיה" ו-perian זה "הוביט", אז "מעשית ההוביט, המעשייה של ההוביט" יהיה narn i berian (להיגד הזה שני פירושים: "המעשיה שמספר ההוביט", או "המעשיה שגיבורה הוא ההוביט"); "אגדת ההוביטים (כעם)" תהיה narn i pherinnath.

4.3 הלחמות

הלחמות (כמו ב"מגדלור"="מגדל-אור, מגדל של אור") משמשות בסינדארין בעיקר בשמות. חלק גדול מהשמות בספריו של טולקין מולחמים. המבנה הכללי של ההל-חמות הוא xy, במובן של "y של x" (אם x ו-y שמות-עצם) או "y שתכונתו היא x"

[17] גם באנגלית אפשר לסמן, בצירופי מילים, את השייכות על-ידי סדר מילים בלבד, כמו ב-Oxford University "האוניברסיטה של אוקספורד"

(אם y שם-עצם ו-x שם-תואר). האלמנט השני (y) עובר, בדרך-כלל, מוטציה. ברוב המקרים זו מוטציית ריכוך, אבל לא תמיד: תלוי בעיצור האחרון באלמנט הראשון (x), בדרך-כלל n- גורר מוטציה אפית, d- גורר מוטציה סותמת (נלמד עליה בהמשך), ו-r- גורר מוטציה שוטפת (גם עליה נלמד בהמשך).
<u>דוגמאות</u>: el "קיצור שמשמעו 'אלב' במקרה דנן" + Elvellon = mellon "רע האלבים", Elendil, מילולית: ידיד-אלב"; gil "כוכב" + taur "מלך, שליט" = Gildor (ה-au הופך ל-o בגלל המרחק מההטעמה, כמו שאמרנו בשיעור השלישי) "שליט הכוכבים, מילולית: שליט-כוכב".

צרוף מעניין הוא השם Gil-galad. טולקין נתן לו שני פירושים שונים: האחד Star of Radiance (מופיע באינדקס של הסילמאריליאון), והשני Starlight (אותו Frodo אומר מפי Gandalf בפרק "סכין בחשיכה").
לפי תפיסתי, הפרשנות הראשונה גורסת שאין מדובר כאן בהלחמה, אלא בשייכות רגילה של סדר-מילים (gîl galad), ושהמילה השניה היא galad, ופירושה "זוהר, זיו, radiance" (כזכור, שייכות כזו לא גוררת מוטציה); לעומתה, הפרשנות השניה גורסת שמדובר בהלחמה, ושהאלמנט השני הוא calad "אור", שעבר ריכוך c→g.
איך יכולים לחיות שני פירושים בכפיפה אחת? הנה שתי סברות:

- מישהו כאן טעה. יכול להיות שזה כריסטופר טולקין, שלא הבין כשורה את כתבי אביו (כמו שאנחנו רואים לא פעם בסילמאריליאון), ויכול להיות שזה Frodo, ששיבש את דברי Gandalf (ב-Gandalf אי-אפשר לחשוד שטעה, לא בעניין בסיסי כל-כך).
- טולקין כתב בחלק מהגרסאות "Gilgalad", ולא "Gil-galad". יכול להיות שהוא שינה את דעתו לגבי החלוקה של השם: פעם סבר שמדובר בשם מולחם (Gilgalad), ופעם סבר שמדובר בשם המורכב מתי מילים נפרדות (Gil-galad).

אם בבורותי התעלמתי מאיזו התייחסות שפותרת את הסתירה (או הסתירה-לכאורה), אשמח לקבל תיקון בדואל המופיע בראש העמוד הראשון.

כאשר אנו מרבים מילה מולחמת, האלמנט השני תמיד משתנה. לא כן לגבי האלמנט הראשון - לעיתים משתנה ולעיתים לא (שתי הצורות תקינות).
<u>דוגמאות</u>: pen "איש" + roch "סוס" = rochben "רוכב, מילולית: איש-סוס", בריבוי: rochbin "רוכבים"[18] או rechbin; adan "בן אדם" + adar "אב" = Adanadar "אחד מאבות האדם", בריבוי: Edenedair "אבות האדם" או Adanedair.

4.4 מילות יחס

מילות יחס הן מילים שמתארות את הקשר (את ה<u>יחס</u>) בין מילים, לדוגמה: ללכת <u>נגד</u> הזרם; "הלאה! <u>אל</u> המרחק!" (שורה משיר הנושא של הסדרה "הלב", הלא היא "מרקו"); <u>בלי</u> פאניקה.

[18] שימו לב לדמיון המפתיע למילה העברית! כל ההבדל הוא שבמילה בסינדארין העיצור האחרון הוא אפי-לשוני, ובמילה העברית הוא אפי-שפתי, ממש כמו ב-אדם/adan

רוב מילות היחס גוררות מוטציה.

אלו הגוררות ריכוך הן אלו המסתיימות בתנועה, או אלו שהסתיימה בתנועה בעבר:

- ab "אחרי, מאחורי, שאחרי, מאוחר יותר מ-" (בעבר: apa, כמו בקווניה)
- adel "מאחורי, בצד האחורי של" (בעבר: atele, צורה משוערת)
- am "למעלה, על, מעל" (כמו amba בקווניה)
- be "כמו, כמו ב-" (כמו ve בקווניה. משחק-מילים...)
- di "מתחת ל-"
- na "אל, ל-, לכיוון; ב-; של; עם, ב-, על-ידי". זו אחת ממילות היחס השימושיות ביותר בסינדארין. סביר להניח שמילת היחס הזו קשורה ליחסת allative בקווניה (סיומת -(e)nna)
- nu או no "מתחת ל-"
- trî "דרך"

כאשר אנו רוצים לידע את מילות היחס מוסיפים בדרך-כלל n- או in-, לדוגמה: na→nan, be→ben, nu→nuin. בחלק מהמילים משתמשים ב-i(n) רגיל אחרי מילת היחס (לדוגמה: be i במרום ben; na i במקום nan), ויתכן שניתן לעשות כן בכולן. המילים שהוספנו להן n- או in- גוררות מוטציה מסוג שעדיין לא למדנו, המוטציה המשולבת. נרחיב עוד על יידוע של מילות יחס בשיעור הבא, בו נעסוק, בין השאר, במוטציה המשולבת.

את מילות היחס שגוררות מוטציה אפית כבר למדנו: an "בשביל, ל-" ו-dan "נגד". אם נרצה לידע אותן פשוט נוסיף את המילה i(n) (הידוע) אחריהן.

4.5 סיכום

הידוע המרובה (in) ומילות היחס an "בשביל, ל-" ו-dan "נגד" גוררים מוטציה אפית.

טבלת המוטציה האפית:

העיצור(ים)	b	bl	br	c	d	dr	f	g	gl	gr	gw	h
in	i m	i ml	i mr	i ch	i n	in dr	i f	i ng	in gl	in gr	in gw	i ch
(d)an	am m	a ml	a mr	a ch	an n	an dr	af f	an ng	an gl	an gr	an gw	a ch
העיצור(ים)	hw	l	lh	m	n	p	r	rh	s	t	th	
in	i 'w	i l	i 'l	i m	i n	i ph	idh r	idh 'r	i s	i th	i th	
(d)an	a 'w	al l	al 'l	am m	an n	a ph	adh r	adh 'r	as s	a th	ath th	

בסינדארין אפשר לסמן שייכות על-ידי סדר המילים: x y משמעו "x של y".

מילים בסינדארין מולחמות בצורה xy, במובן "y של x" או במובן "y שתכונתו היא x". הלחמה גוררת מוטציות (כנ"ל לגבי לוחמה גרעינית[19]...).

מילות היחס שמסתיימות בתנועה, או אלו שבעבר הסתיימו בתנועה, גוררות ריכוך. כדי לידען מוסיפים n- או in-, ואז הן גוררות מוטציה משולבת. יתכן ואפשר להשתמש בידוע רגיל, i או in, כדי לידען.
מילות היחס an ו-dan גוררות מוטציה אפית.

4.6 תרגול

מילה	פירוש	מילה	פירוש
nêl	שלושה (3)	hên	ילד
annon	שער (גדול)	orod	הר
calad	אור	ranc	זרוע
galadh	עץ, אילן	sael	חכם
gwend	עלמה, נערה	sarn	אבן (הן כחומר, והן כאבן קטנה)
hall	גבוה (פיסית)	talan	רצפה (המשטחים של ה-Galadhrim)

	עברית > סינדארין	סינדארין > עברית
1	העצים וההרים גבוהים	I 'wend bain be Ithil
2	שלוש העלמות הן חכמות	In Edhil am i dalan
3	שני הסוסים הלבנים מתחת לעצים גבוהים	Anor dan i cheleg ring

[19] משחק מילים עם השורש ל.ח.מ. - עיזבו, הומור של לינגוויסטים...

5 עיצורים אפיים, מוטציה משולבת, מוספיות

בשיעור זה נעמיק במוטציות, ונלמד על תחיליות וסיומות.

5.1 עיצורים אפיים

אחד הדברים היפים ביותר בסינדארין, ובשפות של טולקין בכלל, היא העובדה שהוא בנה אותן כשפות חיות, שפות "אמיתיות". כמו כל שפה אמיתית מתקופה מאוחרת, גם הסינדארין מבוססת על שפה קדומה.

השלבים המרכזיים בקו ההתפתחות של הסינדארין הם, לפי סדר:

- קוונדית/אלבית קדומה (Primitive Quendian/Elvish)
- אלדארין משותפת (Common Eldarin)
- לינדארין (טלרין) משותפת (Common Lindarin)
- סינדארין עתיקה (Old Sindarin)
- סינדארין (Sindarin)

באלבית הקדומה היו מילים שהתחילו בפוצצים קוליים (d, b, g -) שלפניהם באו העיצורים האפיים מאותה סדרה (n, m, ñ -), לדוגמה:

- ndorê "ארץ" (התפתחה ל-dôr בסינדארין ול-nóre בקווניה)
- mbundu "אף, חרטום, כף (cape)" (התפתחה ל-bund בסינדארין ול-mundo בקווניה).
- ñgôlê "מדע, פילוסופיה, ידע" (התפתחה ל-gûl בסינדארין ול-nóle בקווניה).

אפשר לראות בקלות איך שבקווניה שרד רק העיצור האפי (n, m, ñ), ובסינדארין שרד רק הפוצץ (d, b, g). בשפות הביניים שבין האלבית הקדומה לסינדארין שרדו גם הפוצצים וגם האפיים - רק בסינדארין, או בשלב קרוב אליה, נעלם העיצור האפי.

שריד לעיצור האפי בסינדארין נשאר במוטציה של המילים האלו, שמקורן במילים שהתחילו ב-nd, mb, ñg.
תחילה אציג את טבלת המוטציות עבור מילים כאלו:

בסיס	ריכוך	אפית I	אפית II	משולבת	סותמת	שוטפת
d	i n	i nd	an nd	e nd	e nd	or d
b	i m	i mb	am mb	e mb	e mb	or b
g	i ng*	in g**	an g**	en g**	en g**	or g

* זה רק כתיב אחר לסימון ñ, ולא סימון ל-ñg (הצרור שהיה במילה הקדומה)

** g לא מתנהג באופן שונה מ-d ומ-b. השוני בטבלה הוא רק שוני אורתוגרפי (שוני של כתיב, לא של הגייה). הסיבה לשוני היא כדי למנוע בלבול שעלול לנבוע מאי התאמת הכתב הלטיני לכתיבת סינדארין. כל הבלבול הזה היה נמנע אם טולקין היה משתמש באופן עקבי בסימון ñ לציון עיצור אפי-וילוני (עיצור כמו במילה sing, שנהגית בעצם כ-siñ)

in g (אפית I) נהגה כ-i ñg.

an g (אפית II) נהגה כ-añ ñg.

איך יודעים אלו מילים סינדאריניות שמתחילות ב-d, b, g מקורן במילים שהתחילו ב-nd, mb, ñg, ואלו לא? בודקים לפי השורש האטימולוגי: שורשים שמתחילים ב-ND, MB, ÑG מעידים על מילים מיוחדות.

מה זה אטימולוגיה (etymology)? באופן כללי אפשר להגיד שאטימולוגיה היא "חקר ההתפתחות ההיסטורית של מילים", לדוגמה: האטימולוגיה חוקרת את הקשר בין המילים lake באנגלית, loch בסקוטית ו-LACVS בלטינית, שפירוש כולן "אגם".
מה זה שורש אטימולוגי? כאשר חוקרים הרבה מילים שונות בשפות שונות, שמקורן מאותה מילת-אב קדומה או משפחת מילות-אב, אפשר לדבר על התבנית הבסיסית הקיימת בכל המילים מקבוצה מסויימת - השורש האטימולוגי המשוער של המילים. בשפות שמיות קל מאוד למצוא את השורש האטימולוגי - הוא השורש העיצורי המשולש (לדוגמה: מהשורש פ.ר.ד[20] נגזרות המילים העבריות "להפריד", "פירוד", "פרד" (הן במובן של בעה"ח ה"נפרד", והן במובן של מספר אי-זוגי, שיש בו חלק נפרד) וכו', וכן המילים הערבית pharda "חבילה, חלק אחד", pharada "להפריד, להיפרד" ו-phardh "מספר אי-זוגי").
בכרך החמישי של The History of Middle-earth, הקרוי The Lost Road and Other Writings, מופיע מילון אטימולוגי של שפות האלבים, הנקרא בפשטות "האטימולוגיות" (The Etymologies). כמו שאמרנו, לפי השורש אפשר לדעת אם המילה היא מהסוג ה"אפי" או מהסוג הרגיל. במילון הסינדארין של Didier Willis (ומן הסתם גם בזה של Ryszard Derdzinski, אלא שלא עיינתי בו מעולם, כך שאני לא בטוח לחלוטין) מופיעים השורשים ליד הערכים, כך שאין צורך לחפש באטימולוגיות.
האטימולוגיות בפורמט אלקטרוני: http://demo.ort.org.il/ortforums/scripts/forum_msg_show.asp?pc=471389549&msgID=167254620

אטימולוגיה היא מדע מאוד מעניין, בגלל שהיא מאפשרת לנו לראות את צורת המחשבה של בני האדם - את הקשרים שהם עשו בין דברים שונים, קשרים המתבטאים במילים שבחרו על-מנת לייצג דברים אלו.

[20] הבאתי את השורש הזה, במיוחד, על-מנת לשלול את התאוריה השגויה לגבי מקור השם Frodo. היתה תאוריה שאמרה שמקור השם הוא מהשורש פ.ר.ד, שכן "להיות נושא הטבעת משמעו להיות לבד". התאוריה הזו שגויה. מקור השם הוא מהמילה האנגלית העתיקה *fród* "חכם (מנסיון), מנוסה" - המקבילה הגרמאנית ל-Maura, שמו של Frodo ב-Westron (השפה בה דיברו ההוביטים).

כדי להראות את היופי הנשגב שבמדע האטימולוגיה, ניקח דוגמה מעניינת במיוחד, שמשלבת את השמים, את ההודו-אירופים ואת האלבים[21] (!):

- מקור המילים העבריות "אדום", "אדמה", "אדם" ו"דם" הוא אחד, השורש השמי (א).ד.מ, שמתאר דברים אדומים. השמים הקדמונים קישרו את האדמה ואת הדם לצבע האדום, בגלל צבעם[22]. על-פי המיתוסים המובאים בקובץ התנ"ך, מקורו של המין האנושי מן האדמה (וכן הוא שמו של האדם הראשון על-פי המיתולוגיה הזו, âdâm): "וייצר יהוה אלוהים את-האדם עפר מן-האדמה [...]".

- השורש ההודו-אירופי המשוער dhghem- (http://www.bartleby.com/61/roots/IE104.html) מתאר דברים שקשורים לאדמה, כגון khthōn "אדמה" ביוונית, khamaileōn "זיקית" ביוונית (מילולית: אריה-אדמה (לטאה). תרגום ישיר מ-nēšqaqqari באכדית), humble "שפל רוח, עניו" באנגלית ("מי שקרוב לאדמה", כמו "שפל רוח" בעברית - שרוחו נמוכה, קרובה לאדמה), ו... HOMŌ / HVMĀNVS[23] "אדם" בלטינית!
אולי המיתוס "האדם, מן האדמה הוא נוצר" הוא כלל אנושי ואולי הוא רק שמו-הודו-אירופי. בכל מקרה, הוא נרחב מאוד. בחזקת אאל"ט (אם אני לא טועה) גדול מאוד: יתכן ומדובר במיתוס שמקורו קדום כימי האדם; או שאולי מדובר בסיפור שנפוץ בעבר בקרב עממים שונים, במהלך הדורות, אך הוא אינו קדום ובסיסי כל-כך. ללא ספק הגישה הרומנטיסטית דוגלת באפשרות הראשונה...
שימו לב לדמיון בצליל בין (א).ד.מ לבין dhghem-.

- ועכשיו, השוס הגדול, השורש האטימולוגי האלבי KEM-:

KEM- soil, earth. Q *kén* (kemen). N *coe* earth (indeclinable), *cef* soil, pl. *ceif*. Q *kemina* of earth, earthen; [N] *cevn*. Q *kemnaro* potter. [Added entry.]

השפה המסומנת ב-Q היא קווניה (Quenya). השפה המסומנת ב-N היא נולדורין (Noldorin), השפה שממנה התפתחה הסינדארין במסגרת ההתפתחות בעולם ה"אמיתי". יש כמה שינויים בפונטיקה של הנולדורין לעומת הסינדארין. וניתן לנחש שהמילים coe ו-cevn בנולדורין אמורות להיות cae ו-cefn בסינדארין. שימו לב לדמיון בצליל בין KEM- לבין dhghem-! יש לנו קשר משולש: (א).ד.מ-dhghem-KEM!

[21] אני זוכר שכששמתי לב לקשר המשולש, החוט המשולש, ישבתי בערך דקה, המום כמוכה-ברק... זו גאוניות (!), פשוט גאוניות, מצד טולקין, לקשור את השורשים האלביים לאלו האנושיים, בצורה נאה כל-כך, ובכך לתת רובד עמוק מאין כמוהו, "אמיתי", לשפות ולמיתולוגיה. (והטולקינאים המאמינים יגידו: מקור השפות האנושיות באלו האלביות, כדברי Faramir שב-WotJ, שלא נכנסו לשרה"ט: "All speech of men in this world is Elvish in descent").

[22] וכן את עם-אדום (Ëdôm), שישב דרום-מזרחית לכנען, ואת הרי-אדום האדומים. על-פי המסורת העברית מקורו של עם זה הוא בצאצאי עשו בן רבקה ויצחק, שכונה "אדום" (Ëdôm). על אותו עשו כתוב בספר בראשית, פרק 25, פסוק 25: "ויצא הראשון אדמוני כולו כאדרת שיער, ויקראו שמו עשו" (כנראה הכוונה היא לאדום-עור, ולא אדום-שיער). כמה פסוקים אחר-כך כתוב "ויזד יעקב נזיד [מין מרק אדום]; ויבוא עשו מן-השדה, והוא עיף. ויאמר עשו אל-יעקב "הלעיטני נא מן-האדום האדום הזה", כי עיף אנוכי; על-כן קרא שמו אדום".

[23] כמו בשם Homo sapiens sapiens "האדם החושב" - ההגדרה הביולוגית של הזן אליו אנו שייכים, לפחות רובנו... (-;

איפה היינו? אה, כן. הסברנו מה זה אטימולוגיה. נחזור למוטציות המיוחדת של המילים המיוחדות (קולות "אוף!" עולים מן הקהל...).

5.1.1 ריכוך

כאן קורה דבר מעניין: צורת הריכוך של מילים כאלו היא בדיוק כמו המוטציה האפית של מילים "רגילות". ההגיון מאחורי זה פשוט מאוד: במוטציה האפית יש לנו את העיצור האפי במילה <u>in</u>, ובמילים הנדונות יש לנו את העיצור האפי <u>מובנה בתוך המילה</u>.

<u>השינוי, ב-Tengwar</u>: מקצרים את ה-telco. 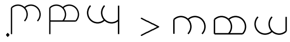.

<u>דוגמאות</u>:

- dôr זה "ארץ", ו-i nôr זה "הארץ" (ולא i dhôr**), שהרי המילה הקדומה מתחילה ב-nd).
- bâr זה "1. בית, משכן; 2. ארץ מיושבת", ו-i mâr זה "הבית, וכו'" (ולא i vâr**), שהרי המילה הקדומה מתחילה ב-mb).
- golodh זה "נולדו, אחד מה-Ñoldor", ו-i ngolodh (נהגה כ-i ñolodh, ולא כ-i-ñgolodh) זה "הנולדו" (ולא i' olodh**), שהרי המילה הקדומה מתחילה ב-ñg).

5.1.2 אפית

אנו חוזרים לצרור העיצורים הקדום (nd, mb, ñg).

הכתיב של g קצת שונה בכתיבה הלטינית (אותיות "אנגליות"), אך זהה בכתיב ב-Tengwar וב-Cirth (הרונות). הסיבה היא שהכתב הלטיני לא מתאים באופן מלא לכתיבת סינדארין[24]. לדוגמה: "הנולדור" יכתב כ-in Gelydh (כמו ב-Annon-in-Gelydh "שער הנולדור"), אך יהגה כ-i(ñ) Ñgelydh. הסיבה שלא כותבים i Ngelydh היא שזה יכול ליצור בלבול - שיקראו את זה כ-i Ñelydh** ולא כ-i Ñgelydh.
אני, אישית, מעדיף את הכתיב עם ה-ñ, בגלל שהוא מבטל את אי-הבהירות ובגלל שהוא קרוב יותר לכתיב האלבי ה"מקורי".

<u>דוגמאות</u>:

- an ndôr זה "בשביל גבעה".
- i mbair זה "הארצות" (כמו ב-Hîr i Mbair Annui "שר הארצות המערביות", אחד מתארי Aragorn ב"מכתב המלך").
- in Gelydh זה "הנולדור" (נהגה כ-i(ñ) Ñgelydh).

<u>נפרט את השינוי שבשאר המוטציות לכשנגיע אליהן.</u>

[24]דוגמה נוספת לחוסר התאמה ניתן למצוא בשם Perhael (שמו של ההוביט Samwise, some-wise). לכאורה יש לנו כאן r אילמת (rh), אך לא! השם מורכבת מ-per "חצי" ומ-sael "חכם" (שעברה מוטציה ל-hael) - זה per-hael, ולא pe[rh]ael. אגב, שמו המקורי של Samwise, בלשון ההוביטים, היה Banazîr (מורכב מ-ban(a) "חצי" ומ-zîr(a) "חכם").
עניין דומה קיים גם בשם Edhelharn (המורכב מ-Edhel+sarn "אבן+אלב").

5.2 מוטציה משולבת

כן, יש עוד סוג של מוטציה בסינדארין. בסך הכל יש חמישה סוגים ידועים או מש-ערים: ריכוך (לניטציה), אפית, משולבת (אותה נלמד בשיעור הזה), סותמת ושוטפת.

באופן כללי אפשר להגיד שהריכוך נגרם מתנועה; המוטציה האפית נגרמת מעיצור אפי (n); המשולבת, כפי שנבאר מיד, נגרמת משילוב של תנועה (ריכוך) ועיצור אפי (מוטציה אפית); הסותמת נגרמת מ-d; והשוטפת נגרמת מ-r ומ-l. אלו המוטציות הידועות, וחלק גדול מהמובא עליהן כאן הוא משוער בלבד, על-פי מספר מועט של דוגמאות משל טולקין ועל-פי הגיון לשוני.

המוטציה המשולבת, כמשתמע משמה, משלבת שני סוגים אחרים של מוטציה: הריכוך והמוטציה האפית. יש לה תכונות של הריכוך, תכונות של האפית ותכונות ששונות משתיהן.

מילות היחס שגוררות מוטציה משולבת הן:

- כל מילות-היחס שהוספנו להן n(i)- כדי לידע אותן.
  כמו שכתוב בשיעור הקודם, כדי לידע מילת יחס (<u>the</u> of מול of; <u>the</u> from מול from), מוסיפים סיומת n(i)- (בחלק מהמקרים סיומת n- ובחלק in-, כמו שיבואר עוד מעט). לא ברור אם הסיומת של הידוע מתאימה רק ליחיד או גם לרבים[25]. כמו כן, לא ברור אם עדיין אפשר לידע אותן על ידי המילה i/in בנפרד (or i או or in במקום erin, לדוגמה). לגבי שני הספקות האלו: "איש הישר בעיניו יעשה"[26], לפחות עד שיפורסמו טקסטים חדשים שיבהירו את העניין.
  הנה רשימת מילות-היחס הידועות שמקבלות יידוע על-ידי סיומת.
  - ben, מ-be "כמו, כמו ב-".
  - erin[27], מ-or "על, מעל".

  למה ה-o הופך ל-e? זוכרים את מה שקורה ל-o שאינה בסוף מילה, בריבוי? היא הופכת ל-e (ול-ö בלשון ארכאית). אותו הדבר קורה כאן: כמו שסיומת הריבוי הקדומה î- גררה את השינוי בתנועה, כך החלק של ה-i בסיומת in- המורכבת על ה-or גורר שינוי של ה-o.

[25] בפרק The Field of Cormallen כתוב "Aglar'ni Pheriannath!" (עם מוטציה אפית, לא משולבת - באפית p→ph, בעוד שבמשולבת p→b, כמו בריכוך). המשמעות היא "הוד לבני-המחציתי!". מדובר כאן, כנראה, בצורה "מדוברת" של המשפט המלא Aglar an i[n] Pheriannath (ה-a ב-an הושמטה בדיבור במקרה הזה, והגרש מסמן את זה).

ישנה סברה שזו בעצם מילת-יחס מיודעת, nin' "בשביל ה-" (ה-a מושמט), ושמילות-יחס מיודעות ברבים גוררות מוטציה אפית, ולא משולבת.

לדעתי הסברה הזו חסרת בסיס, ובסך הכל מדובר כאן ב-an in, שמתחבר בדיבור (בגלל מהירות) ושה-a בו נופלת (שוב, בגלל צורת הדיבור - יותר קל להגיד nin' מאשר an in).

[26] דוגמאות להבהרת העניין: ברור ש"אל ספר" זה na barf וש"אל ספרים" זה na bairf. גם ברור ש-nan barf "אל הספר". מה שלא ברור זה אם גם na i barf יכול להיות "אל הספר", ואיך אומרים "אל הספרים": האם פשוט nan bairf (מוטציה משולבת) או nan phairf (מוטציה אפית) או na i[n] phairf (עם המילה in בנפרד).

[27] זהו, אגב, אחד משמותיו של אי-האזמרגד, האי-הירוק, הלא הוא האי אירלאנד, Erin (בשפה האיר-ית)

- nan, מ-na "אל, ל-, לכיוון; ב-; של; עם, ב-, על-ידי".
- uin, מ-o(d) "מ-, מן".
גם כאן יש שינוי של התנועה.

- התווית en "של ה-".
בנוסף לשייכות המיודעת הרגילה (X i(n) Y), כמו roch i aran "סוס המלך, הסוס של המלך"), יש בסינדארין צורה נוספת לסימון שייכות <u>מיודעת</u> - מילת-היחס en, הגוררת מוטציה משולבת. המילה הזו מתאימה גם ליחיד וגם לרבים (אם כי שייכות רגילה נפוצה יותר ברבים, בעוד ששייכות של en נפוצה יותר ביחיד).
ה-n של en לפעמים נטמעת במילה שאחריה, אבל ככל הנראה ה-n של הקבוצה הראשונה (מילות-היחס המיודעות על-ידי סיומת) היא קבועה, ולא נעלמת.
<u>דוגמאות</u>:

- ביחיד: narn זה "סיפור", dant זה "מפלה", ו-Narn e·Dant Gondolin זה "סיפור מפלת גונדולין". שימו לב לזה ש-n של ה-en נטמעה, ולעובדה שיש לנו כאן שייכות כפולה, אחת עם en ואחת רגילה - הסיפור <u>של</u> המפלה <u>של</u> גונדולין.
- ברבים: bar זה "בית", Nibin-Noeg זה "גמדים פעוטים, Petty-dwarves", ו-Bar-en-Nibin-Noeg זה "בית הגמדים-הפעוטים".

אבל מהם חוקי המוטציה המשולבת? הנה טבלה:

בסיס	b	bl	br	c	d	dr	f	g	gl	gr	gw	h	
מוטציה	e b	e ml	e mr	e g	e d	en dr	en f	e g	en gl	en gr	en gw	e h	
בסיס	hw	l	lh	m	n	p	pr	r	rh	s	t	th	tr
מוטציה	e ’w	e l	e ’l	e m	en n	e b	e mr	edh r	e ’r	e h	e d	e th	en dr

חשוב להדגיש שוב שה-n נעלמת רק ב-en, ולא במילות-היחס המיודעות בסיומת (לדוגמה, erin תמיד יהיה erin, ולא eri**).

כהרגלנו, נחלק את השינויים לקבוצות. הסברים לתופעות, שהובאו בפירוט על הריכוך והמוטציה האפית, מושמטים כאן; כנ"ל לגבי דוגמאות (אני מניח שכבר קלטתם את הרעיון של המוטציות - לכן דוגמאות תהינה סתם מיותרות). מסיבות אלו הפירוט הפעם <u>הרבה</u> יותר "רזה".

- הפוצצים האילמים (t, p, c) משתנים לפוצצים קוליים (d, b, g), כמו בריכוך, ומבטלים את ה-n ב-en - היא נטמעת בהם.
לפי המאמר של הלגה הצרור pr הוא חריג, והופך ל-mr (ולא ל-br) - מעולם לא הבנתי מדוע (אשמח לקבל הסבר בדואל).

- הפוצצים הקוליים (d, b, g) נשארים כמות שהם, וה-n של ה-en נעלמת (נטמעת, ליתר דיוק).
כמו במוטציה האפית, dr, gl, gr, gw לא משתנים (אם כי לפי הלגה br→mr ו-bl→ml, למרות שאני לא מבין את הסיבה).

- העיצורים האפיים (n ו-m[28]) לא משתנים, כמו במוטציה האפית.
  ה-n של ה-en מתבטל לפני m.

- העיצורים f ו-th לא משתנים.
  ה-n של ה-en מתבטל לפני f, ממש כמו שקורה לפני m. ההשערה שלי היא שבגלל ש-th ו-n הם עיצורים לשוניים, ה-n נשארת, אבל לפני f ו-m, שהם עיצורים שפתיים, ה-n (לשונית) נעלמת, בגלל שלא נוח להגות עיצור לשוני ומיד אחריו עיצור שפתי (נסו ותווכחו!).

- העיצור s הופך ל-h, ממש כמו בריכוך.

- השוטפים הבלתי-אפיים, r, rh, l, lh, מתנהגים כמו במוטציה האפית: r ו-l לא משתנים (אם כי משנים את העיצור האחרון במילה שלפניהם, en אצלנו ו-in/(d)an באפית), ו-rh ו-lh הופכים לקוליים (לא אילמים, לא בלחישה), ל-r ו-l רגילים.

- גם hw הופך לקולי.

- העיצור h נשאר כמות שהוא. זה מאפיין שלא קיים לא בריכוך ולא במוטציה האפית.

החוקים של העיצורים האפיים שונים מעט:

בסיס	d	b	g
מוטציה	e nd	e mb	en g

השינוי הוא בדיוק כמו השינוי במוטציה האפית.
כזכור, en g מסמן בעצם e ñg - ההתנהגות של ה-g לא שונה מזו של ה-d וה-b.

5.3 מוספיות

מוספיות הן אלמנטים שמתווספים למילה, ומשנים את המשמעות שלה, או מוסיפים לה משמעות נוספת. בסינדארין מוספיות יכולות לבוא לפני המילה (תחיליות) ובסוף המילה (סופיות/סיומות).

[28] אלו העיצורים האפיים היחידים שיכולים להיות בראש מילה פשוטה (מילה שלא עברה מוטציה) בסינדארין מאוחרת - האפי הווילוני, ñ, לא קיים בתחילת מילה באופן רגיל, ללא השפעת מוטציה. התופעה של הצטמצמות מגוון הצלילים בשפה עם הזמן היא תופעה ידועה, שקיימת גם בשפות מהעולם האמיתי, לדוגמה: כיום אין הבדל בעברית בין טי"ת לת"ו, אך בעבר היה הבדל: הטי"ת היתה גרונית (נחצית, אם נשתמש במינוח המדוייק), והיו שתי צורות של ת"ו, ת"ו דגושה (t, כמו שהוגים היום) ות"ו רפה (th), כנ"ל לגבי גימ"ל (g/gh) ולגבי דל"ת (d/dh).

5.3.1 תחיליות

"מה זה תחיליות ולמה זה טוב?" - תחיליות, כשמן כן הן: אלמנטים שמתווספים ל<u>תחילת</u> מילים, לדוגמה: המילה "אנאלפאבית" (מי שאינו יודע קרוא וכתוב) מורכבת מתחילית שוללת "אנ-" ומהמילה "אלפאבית" (אלף-בית). תחיליות בסינדארין ובשפות אחרות משמשות, בין השאר, ליצירת מילים "חדשות" על בסיס מילים קיימות, מבלי להמציא מילה חדשה לגמרי, לדוגמה: באספרנטו התחילית -mal הופכת את המשמעות של המילה (bela "יפה" - malbela "מכוער"; amiko "ידיד" - malamiko "אויב").

התחיליות גוררות הרבה פעמים שינויים פונטיים בעיצור הראשון במילה (הוא משתנה, אם בגלל מוטציה ואם בגלל שינויים אחרים, כמו שיורחב בהמשך).

כדאי ללמוד את התחיליות כדי שתוכלו יצור מילים חדשות אם חסרה מילה בסינדארין. דרך נוספת ליצירת מילים חדשות היא הלחמה (כמו ש"מגדלור" מורכב ממגדל+אור). כמובן שלא צריך לזכור את כולן בעל-פה.

באופן טבעי, אי אפשר לתרגם חלק מהסיומות באופן ישיר לעברית. הדוגמאות מבהיר-ות משמעות הסיומת.

התחיליות הנפוצות בסינדארין הן:

-ab מקבילה לכמה משמעויות של השורש העברי א.ח.ר: אחרי, מאחורי, שאחרי, מאוחר יותר מ-.
<u>דוגמאות</u>: המילה abonnen "המאחרים להוולד, בני האדם (להבדיל מהאלבים, שנולדו ראשונים)" מורכבת מ-ab ומ-onnen "נולד"; המילה -aphad "לעקוב, מילולית: ללכת אחרי" מורכבת מ-ab ומ-pad* "ללכת". התהליך שקורה כאן הוא שה-b של ה-ab הופך ל-p בגלל הקרבה ל-p של ה-pad (יותר קל להגות pp מאשר bp), אבל בסינדארין פוצצים (כזכור: t, p, c, d, b, g) כפולים הופכים לחוככים (כזכור: th, ph/f, ch, dh, v) ולכן ה-pp הפך ל-ph. בסכמה זה נראה כך: $\text{**abpad}\rightarrow\text{**appad}\rightarrow\text{aphad}$.

-al תחילית שוללת (לא). שימו לב לדמיון עם המילה העברית "אל", לדוג-מה: firin זה "בן-תמותה", <u>al</u>firin זה "בן <u>אל</u>-מוות".
גורר, כנראה, מוטציה שוטפת (נלמד עליה בהמשך).

-am למעלה, על, מעל.
גורר ריכוך. כזכור, ריכוך נגרם בגלל תנועה סופית. הצורה הקדומה של -am מקורבת ל-amb<u>a</u> בקווניה.
<u>דוגמא</u>: המילה ambenn "במעלה (הגבעה), בשיפוע למעלה" מורכבת מ-am ומ-pend/penn "שיפוע".

-ar ללא, שאי אפשר ל-, בלתי.
גורר, כנראה, מוטציה שוטפת.
<u>דוגמה</u>: המילה arnediad "בלתי-ספיר, שאי אפשר למנותו, ללא מספר" מורכבת מ-ar ו-nediad "למנות, לספור".

ara- או ar- מלכותי, אציל.
גורר, כנראה, מוטציה שוטפת.
<u>דוגמאות</u>: השם Arwen, שפירושו "עלמה אצילה", מורכב מ-ar ומ-gwend "עלמה" (ה-g נעלם בגלל המוטציה; ה-d ב-nd סופי מושמט בדרך-כלל בדיבור, ובמקרה זה גם בכתב[29]); המילה arphen "איש/ה אציל/ה" מורכבת מ-ar ומ-pen "איש/ה (מכל גזע: אלבים, בני-אדם, גמדים וכו'), מישהו" (ה-p הופך ל-ph בגלל המוטציה השוטפת).

ath- בשני הצדדים, מעבר ל-, חוצה.
גורר ריכוך. כזכור, ריכוך נגרם בגלל תנועה סופית, ובאמת הצורה הקדומה של -ath היתה, כנראה, att<u>a</u>.
<u>דוגמה</u>: הפועל -athrada "לחצות" מורכב מ-ath ומ-rada "למצוא דרך, ליצור דרך".

athra- צולב.
גורר ריכוך.
<u>דוגמה</u>: המילה athrabeth "שיחה, ויכוח, מילולית: דיבור-מוצלב" מורכבת מ-athra ומ-peth "מילה, בהרחבה: דיבור".

dad- למטה, כלפי מטה. ההפך מ-am.
גורר, כנראה, ריכוך (מהצורה הקדומה המשוערת dat<u>a</u>).
<u>דוגמה</u>: המילה dadbenn "במורד (הגבעה), בשיפוע למטה" מורכבת מ-dad ומ-pend/penn "שיפוע".

ed- קדימה, החוצה, חיצוני (ומובנים קרובים).
גורר, כנראה, מוטציה סותמת (בגלל ה-d).
<u>דוגמה</u>: המילה edrain "גבול (חיצוני)" מורכבת מ-ed ומ-rain "גבול".

go- ביחד (יותר משניים, שלושה ומעלה), באופן מחובר[30].
גורר ריכוך.
<u>דוגמה</u>: הפועל -govad "להיפגש" מורכב מ-go ומ-bâd "דרך סלולה"[31].

gwa- המקבילה הארכאית של -go. היא קיימת רק בצרופים עתיקים, כמו gwachaedir "אבן-רואי, Palantír" (מורכב מ-gwa, hae "רחוק" ו-tir "לראות", וביחד: ראיית (מקומות/דברים) רחוקים מחוברים ("עם המקום הזה", כנראה)). המילה המדוברת היא -go.

[29] לפירוט עיין/י בהערה 49 בפרק Cirion and Eorl and the Friendship of Gondor and Rohan שבספר Unfinished Tales

[30] השימוש בה מקביל, בערך, לאלמנט הלטיני CON "ביחד, באופן מחובר" (שימו לב לדמיון go-con). האלמנט הזה קיים במילה האנגלית <u>con</u>ference "כנס, כינוס", שמקורה בפועל הלטיני CŌNFERRE "להביא ביחד". ובאמת, האלמנט con קיים בשמות כנסים רבים, דוגמת כנסי המדב"פ הישראליים הראשיים: ICon, Fantasy.Con ו-Fan.Con (`http://www.sf-f.org.il`)

[31] האלבים תפסו את המושג "פגישה" כ"חיבור של דרכים", כמו במשפט הידוע של פרודו, בקווניה: Elen síla lúmenn' <u>omentielvo</u> "כוכב זורח על שעת <u>פגישתנו</u>" - המילה omentielvo מורכבת מ-o "ביחד" (מאותו מקור קדום של -go בסינדארין), men "מקום", tie "דרך", lvo "שלנו" (ביחד: מקום-חיבור-הדרכים-שלנו = מפגש).

שימו לב לצורה ה"חיה" ממש של הסינדארין (כמה רבדי שפה, המשמש-ים בכפיפה אחת), ולקשר האינטגראלי שלה עם המיתולוגיה (מילים עתיקות ושמות עתיקים (במסגרת המיתלוגית) משתמשים ב-gwa; חדשים ב-go).

im- בין, באמצע, במסגרת-.
גורר ריכוך (במקור הסתיימה בתנועה, כמו ב-imbe בקווניה).
<u>דוגמה</u>: המילה imlad "גיא, מילולית: מישור שבין שני הרים" (המו-פיעה ב-Imladris, השם האלבי של Rivendell) מורכבת מ-im ומ-lad "מישור (פתוח)".

nedh- ב-, בתוך.
גורר, כנראה, מוטציה סותמת.
<u>דוגמה</u>: הפועל -neledhia "להכנס, מילולית: ללכת בתוך, go in" מור-כב מ-nedh ומ-ledhia* "ללכת".

or- על, מעל, למעלה.
גורר מוטציה שוטפת.
<u>דוגמה</u>: התואר orchal "1. נישא, עליון, רם; 2. גבוה. מילולית: גבוה למעלה, על-גבוה" מורכב מ-or ומ-hall "גבוה" (ה-l מתקצרת, כנראה בגלל שהיא לא בהברה מוטעמת).

per- חצי, חצוי.
גורר, כנראה, מוטציה שוטפת.
<u>דוגמה</u>: המילה peredhel "חצי-אלב" (כמו Dior בן Lúthien האלבית ו-Beren בן-התמותה) מורכבת מ-per ומ-edhel "אלב".

thar- חוצה, מוצלב, מעל, מעבר.
גורר, כנראה, ריכוך (המקור הוא, כנראה, thara).
<u>דוגמה</u>: סביר להניח שפירוש המילה tharbad הוא "הצטלבות-דרכים", ושהיא מורכבת מ-thar ומ-pâd "דרך".

5.3.2 סיומות

סיומות הן אלמנטים שמתווספים בסוף (בסיום) המילה.

סיומות מסוג agental מתארות את מי שעושה את המובע במילה הבסיסית, כמו הסיומת -er באנגלית (לדוגמה: work (to) "עבודה, לעבוד", לעומת worker "עובד, פועל").

שימו לב שמוטציות מתרחשות כשמוסיפים סיומות, על פי החוקים הרגילים. לדוגמה: odhril "הורה-נקבה (אם)" מורכב מ-on(o) "ללדת" (שורש אטימולוגי המקביל לשורש העברי י.ל.ד/ו.ל.ד) ומ-ril (סיומת נקבית). כזכור, nr→dhr (מוטציה אפית) בסינדארין של העידן השלישי.

כמה מהסיומות הנפוצות בסינדארין הן:

-eth אישה, נקבה.
דוגמאות: adan זה "אדם (בן-תמותה)", adaneth זה "אישה (בת-תמותה)"; iaur זה "זקן, old", ioreth זה "אישה זקנה" (כזכור, au→o כאשר ה-au לא מוטעם).

-eg סיומת מקטינה (diminutive).
דוגמה: nogoth זה "גמד", nogotheg זה "גמד-פעוט (petty-dwarf)".

-on סיומת מגדילה (augmentative).
דוגמה: gaear זה "ים", gaearon זה "אוקיינוס, ים גדול".

-or סיומת שהופכת פועל לשם-עצם.
דוגמאות: -cab זה "לקפוץ", cabor זה "צפרדע, מילולית: המקפץ"; -dag זה "להרוג, לקטול", dagor זה "קרב".

-ril סיומת agental נקבית.
דוגמה: meleth זה "אהבה", melethril זה "אוהבת, מאהבת".

-ron סיומת agental זכרית.
דוגמה: nath זה "רשת, קורים", nathron זה "טווה, אורג".

5.4 סיכום

חוקי המוטציה שונים עבור מילים שבעבר, בשפה עתיקה מהסינדארין, התחילו בצרורות nd, mb, ñg (בסינדארין הצרורות התחיליים האלו הפכו ל-d, b, g בהתאמה). החוקים עבור המילים הללו הם:

בסיס	ריכוך	אפית I	אפית II	משולבת	סותמת	שוטפת
d	i n	i nd	an nd	e nd	e nd	or d
b	i m	i mb	am mb	e mb	e mb	or b
g	i ng	in g	an g	en g	en g	or g

איך יודעים אילו מילים התחילו בעבר ב-nd, mb, ñg? בודקים באטימולוגיות שבכרך 5 של The History of Middle-earth או במילון: מילים שהשורשים שלהם מתחילים ב-ND, MB, ÑG עוברות מוטציה מהסוג המיוחד.

ישנו סוג מוטציה נוסף בסינדארין, המוטציה המשולבת. המוטציה הזו משלבת את חוקי הריכוך וחוקי המוטציה האפית.
היא נגרמת על-ידי מילות יחס ben "כמו ה-, כמו ב-", erin "על ה-, מעל ה-", nan "אל ה-, ל-, לכיוון ה-; ב-; של ה-; עם ה-, ב-, על-ידי ה-" ו-uin "מה-, מן ה-", ועל-ידי התווית en "של ה-". ה-n של ה-en נטמעת לעיתים במילה שאחרי, ונעלמת. חוקי המוטציה המשולבת:

בסיס	b	bl	br	c	d	dr	f	g	gl	gr	gw	h	
מוטציה	e b	e ml	e mr	e g	e d	en dr	en f	e g	en gl	en gr	en gw	e h	
בסיס	hw	l	lh	m	n	p	pr	r	rh	s	t	th	tr
מוטציה	e ’w	e l	e ’l	e m	en n	e b	e mr	edh r	e ’r	e h	a d	e th	en dr

תחיליות הן אלמנטים ("מוספיות") שמתווספים ב<u>תחילת</u> המילה. התחיליות מוסיפות משמעות חדשה למילה, או משנות את המשמעות הקיימת.
התחיליות גוררות מוטציות מסוגים שונים. סוג המוטציה תלוי בעיצור האחרון / התנועה האחרונה, ובצורה הקדומה של התחילית. באופן כללי: אם התחילית מסתיימת בתנועה, או הסתיימה בה בעבר: ריכוך; עיצורים אפיים (n, m): מוטציה אפית; d או dh: סותמת; עיצורים שוטפים (r ו-l): מוטציה שוטפת.

סיומות הן אלמנטים שמתווספים בסוף (סיום) המילה. התפקיד שלהם דומה לזה של התחיליות.
הסיומות, כמו התחיליות, גוררות מוטציה, מוטציה התלויה בעיצור האחרון של המילה, ובעיצור הראשון של הסיומת (אם יש).

5.5 תרגול

מילה	פירוש	מילה	פירוש
canad	ארבעה (4)	dôr	ארץ (שורש NDOR)
bar	בית, ארץ מיושבת (שורש MBAR)	gaur	זאב-אדם, werewolf (שורש ÑGAW)
dagor	קרב, battle (שורש DNAK)	mell	אהוב (שורש MEL)

	עברית > סינדארין	סינדארין > עברית
1	אש נגד המון-זאבי-האדם	Aran e ndôr
2	מלחמה נגד מלחמה	I mar en Edain
3	הסוסון הלבן	Perithil cû Diana

6 פעלים, הווה, כנויי השם

6.1 פעלים

מה זה פועל? פועל הוא מילה שמתארת פעולה, מעשה, לדוגמה: אני <u>לומד/ת</u> סינדארין; בתוך מאורה באדמה <u>חי</u> לו הוביט; אני <u>חושב</u>, משמע אני <u>קיים</u>[32].

6.1.1 מבנה המשפט

בסינדארין, המיקום של הפועל במשפט, וסדר המילים בכלל, די גמיש, כמו בעברית ובלטינית (אך לא כמו באנגלית וביפנית, לדוגמה).
נראה שבסינדארין קיים המבנה ה"רגיל", שקיים בעברית, והוא היחיד באנגלית מודר-נית בלתי-ארכאית: <u>נושא-נשוא-מושא</u>[33] (לדוגמה: אני [נושא] קראתי [נשוא] את הספר [מושא]). ברישום המקובל: SVO (Subject-Verb-Object).
<u>דוגמה</u>: Guren bêd enni "ליבי (guren) אומר (pêd) לי (enni)".

מבנים נוספים שקיימים בסינדארין:

- SOV
<u>דוגמה</u>: על השער המערבי של מוריאה כתוב Im[,] Narvi[,] hain echant "S-אני (im), נארבי (Narvi), O-אותן (hain) [ז"א את האותיות הכתובות על השער] V-הכנתי (echant, הכין)".
- O[VS] (ז"א: מושא שאחריו באים הפועל ונושא במילה אחת)
<u>דוגמה</u>: [...] le nallon "O-אליך (le) VS-אני-זועק (nallon)".
- VS
<u>דוגמה</u>: Tôl acharn "V-באה (tôl) S-נקמה (acharn)".
- VOS
<u>דוגמה</u>: tiro nin, Fanuilos "V-הסתכלי (tiro) O-עלי (nin), S-פאנוילוס (Fanuilos, הצחה-לעד, אחד מתארי Elbereth)". הנושא כאן הוא ווקאטיבי (vocative) - הוא לא נושא רגיל, אלא <u>פנייה</u> אל הנמען.

---

[32] בשפה השחורה: Je pense, donc je suis
[33]

נושא = מי שמבצע את הפעולה.
נשוא = הפעולה.
מושא = מי שהפעולה נעשית עליו.

6.1.2 סוגי פעלים

בסינדארין יש שני סוגים של פעלים: פעלים פשוטים (כמו -ped "לדבר"), ופעלים מורכבים (כמו -linna "לשיר"). הצורה הבסיסית של הפועל מסומנת תמיד במקף (-).

- הפעלים הפשוטים תמיד מסתיימים בעיצור, והמבנה הנפוץ שלהם הוא CVC (עיצור-תנועה-עיצור, consonant-vowel-consonant). דוגמאות לפעלים פשו-טים: -dar "לעצור"; -tir "לצפות (watch), לשמור, להסתכל על"; -nod[34] "לקשור".

  מבנה אחר הוא CVCVC או VCCVC, הבנוי מתחילית (CV או VC) ומפועל פשוט (CVC).

- הפעלים המורכבים, כשמם כן הם: הם מורכבים מכמה חלקים. המבנה הכללי הוא תחילית_אופציונלית+בסיס+סיומת. הצורה של הבסיס די גמישה, והיא מורכבת הרבה פעמים מפועל פשוט (CVC). הסיומת היא אחת מהסיומות הבאות (שימו לב שכל הסיומות האלו מסתיימות ב-a, ולכן לפעמים הפעלים המורכבים נקראים "פעלי-a"):

  - סיומת -na, שמקורה בסיומת הקדומה -nâ.
  - סיומת -ia, שמקורה בסיומת הקדומה -jâ. j בתעתיק הלטיני של לשון האלבים הקדומה נהגה כמו היו"ד במילה "ישן", וכמו ה-y במילה האנגלית <u>y</u>es.

    <u>דוגמאות</u>: -revia "לנדוד, להפליג, לעוף (ממקום למקום, למרחק)"; -siria "לזרום" (שימו לב לקשר עם המילה sîr "נהר").
  - אחת מהסיומות -da, -tha, -ta, -na, שכולן נגזרות מהסיומת הקדומה -tâ. הסיומות מהקבוצה הזו התפצלו מ-tâ- לכמה סיומות בגלל ההתפתחות הפונולוגית של הסינדארין. מה זה אומר? בשפה הקדומה הסיומת הזו היתה אחת, -tâ. עם הזמן השפה מתפתחת, ומשתנה. הסיומת -tâ השתנתה לסיומות אחרות, לפי הסביבה הפונולוגית בה היא היתה. ובעברית: הסיומת השתנתה לפי התנועה או העיצור שנמצאים בסביבתה (במקרה שלנו אנחנו מדברים על סיומת, כך שהיא תלויה בתנועה או בעיצור שנמצאים <u>לפניה</u>). השינויים מזכירים את המוטציות השונות, ואלו הם:

    * הסיומת -da מופיעה אחרי תנועה.
      למה זה קורה? זוכרים את מוטצית הריכוך (שיעור שני)? כאן קורה אותו הדבר: בגלל שה-t הקדום נמצא בין שתי תנועות (בין התנועה שבסוף הבסיס, ובין התנועה a שב-t<u>â</u>-).
    * הסיומת -tha מופיעה אחרי עיצורים שוטפים (r ו-l).
      למה זה קורה? זוהי מוטציה מסוג שעוד לא למדנו, המוטציה השו-טפת (liquid). המוטציה הזו מתרחשת אחרי עיצורים שוטפים, ואחד מחוקיה הוא t→th. נלמד על המוטציה הזו באחד השיעורים הבאים.

[34] שימו לב לדמיון עם המילים האנגליות node "צומת ברשת, קשר ברשת" ו-knot "קשר". המילה knot נהגית כ-not (-kn תחילי באנגלית נהגה כ-n, כמו ב-knight וב-knife).

* הסיומת na- מופיעה אחרי העיצור n-.
למה זה קורה? ההתפתחות nt→nn (וגם nd→nn) היא כלל די נפוץ אצל האלבים, דוגמת ההתפתחות של anta- "לתת" בקוניה, לעומת anna- "לתת" בסינדארין.
הלגה פבסקאנגר כתב מאמר מעניין על nd ו-nn בנולדורין ובסינדארין:
http://www.uib.no/People/hnohf/ndnn.htm
השינויים nt→nn ו-nd→nn קיימים גם בעולם האמיתי, כמובן. דוג-מה לכך ניתן לראות במילה האנגלית ba<u>nn</u>er "כרזה, דגל", שמקורה במילה הלטינית BA<u>ND</u>VM.
שימו לב לזה שיש שני סוגים של סיומת na- בסינדארין: זו שמקורה בסיומת הקדומה nâ-, וזו שמקורה בסיומת הקדומה tâ-.
* הסיומת ta- מופיעה תמיד אחרי s-.
למה זה קורה? נראה לי שאין שינוי פשוט בגלל ש-s לא גורר שום מוטציות.

– סיומת ra-, שמקורה בסיומת הקדומה râ-.
– סיומת a- פשוטה (ללא עיצור לפניה), שמקורה בסיומת הקדומה â-.

הפעלים המורכבים הם לעיתים הרחבה של משמעות הפעלים הפשוטים, לדוגמה: tol- זה "לבוא", toltha- זה "להביא". ההבדל שבסינדארין מתבטא הרכבת הסיומת על הפועל מתבטא בעברית על-ידי שינוי בבניין (כמו במקרה לבוא/להביא :: פעל/הפעיל). ככל הידוע לי, אין קשר ברור בין הסיומות של הפעלים המורכבים למשמעות שהן נותנות.

הצורה בה מוטים הפעלים הפשוטים והמורכבים היא שונה במקצת (דווקא הפעלים המורכבים יותר פשוטים להטיה). הדבר מזכיר במקצת את ה-conjugations בלטינית - אחד הדברים הכי מרושעים ומעיקים בשפה הזו. שלא כמו ה-conjugations, ההבדל בין הפעלים הפשוטים והמורכבים גם גורר שינוי במשמעות, כמו שראינו עם tol- ו-toltha-.

6.1.3 פעלים ומוטציות

לא ידוע בוודאות אם פעלים עוברים מוטציות. לפי המשפט guren bêd enni "ליבי אומר לי" נראה שפועל (pêd) שבא ישר אחרי הנושא (guren) מתרכך. מצד שני, יש לנו את Rían pent "ריאן אמרה" - ללא ריכוך. הלגה מעלה את ההשערה שטולקין פשוט שינה את הדקדוק הסינדאריני, והצורות השונות מעידות על מערכות-דקדוק שונות (אאל"ט guren bêd enni יותר מאוחר, ולכן הוא הקובע). מצד שני, יכול להיות שפשוט שתי הצורות אפשריות. לטולקין (ול-E.L.F., המחזיקים בכתבים שלא פורסמו) הפתרונים...
בכל מקרה, סביר להניח שכשיש משהו שמפריד בין הנושא ובין הפועל, הפועל לא מתרכך. לדוגמה: Celebrimbor o Eregion <u>teithant</u> i thiw hin "קלברימבור מארגיאון <u>כתב</u> את האותיות האלה" (teithant "כתב", ולא deithant) - החלק o Eregion "מארגיאון, from Eregion" מפריד בין הנושא (Celebrimbor) לבין הפועל (teithant).

מושאים שבאים אחרי הפועל מתרככים (כזכור, מושא - מי שהפעולה נעשית עליו).

הקורא הקפדן ישים-לב (או שלא) שבמשפט המפורסם pedo mellon a minno "דבר/אמור ידיד והיכנס" המושא (mellon "ידיד") לא מתרכך, למרות שהוא בא אחרי הפועל (pedo "דבר/אמור"). יש כאן תחכום כפול ומשולש: לא רק שהמשמעות של pedo היא גם "דבר, speak" וגם "אמור, say", כפי שמוסבר בשר-הטבעות, אלא שבנוסף, המילה mellon כתובה כמות-שהיא, ללא ריכוך, שהרי הסיסמה היא "mellon", ולא "mhellon/vellon".

העוקץ הנוסף כאן הוא שאין, כנראה, גרשיים (") ב-Tengwar (הכתב בו כתובה הכתובת, על השער המערבי של מוריאה), הרי אם היו גרשיים, המשמעות היתה ברורה (pedo "mellon" a minno - אין שום בלבול: צריך להגיד "mellon").

רובד נוסף כאן הוא העובדה שבני החבורה נתקשו בפתרון החידה. מה כל-כך מיוחד בזה? אנו למדים מזה שב-Westron (השפה המשותפת) יש הבדל בין "דבר, speak" לבין "אמור, say", כמו בעברית ובאנגלית, אך לא כמו בשפות האלבים. אפילו Mithrandir, שהיה מלומד גדול וידע את שפות האלבים על-בוריין, התקשה בפתרון החידה, חידה שנהגתה בימים טובים יותר ומסוכנים פחות, בהם העולם היה ירוק וההרים - גבוהים.

6.1.4 הפועל **-gar**

בעברית, כשרוצים להגיד שלמישהו יש דבר מסויים (שדבר מסויים שייך למישהו), נהוג להשתמש בצורה "יש ל-" בהווה, "היה/ו ל-" בעבר ו"יהיה/ו ל-" בעתיד, לדוגמה: "יש לי ספר חדש".

באנגלית משתמשים בפועל המציין שייכות, have. מעניין לציין שכמו של"יש" ול"(י)היה/ו" יש תפקידים דקדוקיים נוספים (כמו ב"מה שהיה הוא שיהיה"), כך גם ל-have יש תפקידים נוספים, כגון ציון סוגים מסויימים של perfect tense, או ציון חובה מסוי-ימת (have to).

בסינדארין, כמו באנגלית, משתמשים בפועל. הפועל הזה הוא -gar (המקבילה הסינדאר-ינית של -harya בקווניה). השימוש בו מקביל, כנראה, ל-have, אם כי רק במשמעות של שייכות.

דוגמה להבהרת השימוש בפועל -gar:
בסינדארין: I elleth gâr loth ned finnel în.
בעברית: לאלבית יש פרח במחלפותיה (שיערה).
באנגלית: The Elvess[35] have a flower in her hair.

בכרך 10 של "תולדות הארץ-התיכונה":

> [...] no Elf would speak of possessing children; he would say: 'three children have been added unto me', or 'are with me', or 'are in my house'.

זה יפה, אם כי אני, באופן אישי, הייתי מעדיף שלא להשתמש בצורת-שייכות על כל יצור חי, ולא רק על ילדים. מסתבר שטולקין, והאלבים, חשבו אחרת...

[35] חדי-העין יבחינו בכפילות אנגלית-סינדארין במילה הזו. באנגלית: elf וסיומת -ess (סיומת נקבית); בסינדארין: el ו-bess. משעשע.

6.2 ההווה

בסינדארין, כמו בשפות רבות, יש זמנים (tenses) שונים לפועל. בסינדארין יש יותר זמנים מבעברית. נתחיל עם ההווה.

עניין קצר, לפני שנתחיל (אפשר לדלג על קבוצת הפסקאות הזו):
נושא הפעלים בסינדארין מלא בחורים עצומים בידע. ישנן שתי תפיסות בקשר להמשכיות הזמנים. מהי המשכיות של זמנים? ההבדל בין present simple ל-present-progressive ובין past simple ל-past progressive, לדוגמה. ובשפה יותר מובנת: ישנן שפות, כמו אנגלית, שמבדילות בין פועל שמתמשך למשך זמן ארוך (progressive) לבין כזה שמתמשך זמן קצר. כמו שאמרנו, יש שתי תפיסות לגבי ההמשכיות של הזמנים: חד אמר שיש הבדל בין זמנים ממושכים לבלתי-ממושכים (כמו באנגלית), וחד אמר שאין (כמו בעברית).
הסברה למן דאמר שיש, המובאת בהודעה[36] ב-elfling, נראית לי קלושה מדי, ובלתי מבוססת מספיק. הלגה פבסקאנגר, שהביא את סברת אומרי ההן, בסקרו את הדקדוק הסינדאריני כותב שכנראה אין הבדל בין הממושכים לבלתי-ממושכים, אם כי אי אפשר להיות בטוחים. טקסט בו יש מידע על הזמנים הממושכים המשוערים הוא זה שכתב Ryszard Derdzinski (ראה/י עמוד 1).
בקורס הזה לא נתייחס להבדל האפשרי בין הפעלים הממושכים לאלו הבלתי-ממושכים.

ההווה מסמן שני סוגים של פעולות:

- פעולות שמתקיימות כרגע, בהווה, דוגמת "אני <u>קורא</u> (עכשיו) את הספר".
- פעולות כלליות (aorist), דוגמת "כבשים <u>אוכלות</u> עשב" (לא נאמר <u>מתי</u> הן אוכלות, אלא רק שבאופן כללי דרך הכבשים היא לאכול עשב).

איך מסמנים הווה בסינדארין? התשובה מתחלקת בין הפעלים הפשוטים והמורכבים. הווה בגוף שלישי יחיד (הוא, היא וזה):

- פשוטים.
  - פעלים פשוטים בעלי הברה אחת (תנועה אחת שאינה דיפתונג) מוטים לצורת ההווה על-ידי הארכת התנועה.
    <u>דוגמאות</u>: -ped זה "לדבר, להגיד", pêd זה "אומר, מדבר"; -car זה "לעשות, לבנות", câr זה "עושה, בונה".
  - פעלים פשוטים בעלי יותר מהברה אחת נשארים כמו שהם.
    <u>דוגמאות</u>: -gonod זה "לספור, למנות, לסכם סכום", gonod זה "סופר, מונה, מסכם סכום"; -govad זה "להפגש", govad זה "נפגש, פוגש".

[36] http://groups.yahoo.com/group/elfling/message/3021

* מורכבים. כאן העניין הרבה יותר פשוט: לא צריך לשנות כלום.
דוגמאות: -linna זה "לשיר", linna זה "שר"; -toltha זה "להביא, לזמן", toltha זה "מביא, מזמן".

על-מנת לסבר את האוזן, הנה כמה דוגמאות למשפטים:

* I Edhel vâd i iaf או I Edhel mâd i iaf - האלב אוכל את הפרי.
-mad "לאכול"; iaf "פרי".

* Taur i Thŷr tîr i dawar - שר-העיטים צופה/שומר על היער.
taur "מלך (רק מלך לגיטימי של שבט שלם), שר"; thôr "עיט"; -tir "לצפות, לשמור, להסתכל על"; tawar "1. עץ (כחומר); 2. יער"
שימו לב שהמשפט הזה הוא אליטרטיבי (אליטרציה: חזרה על עיצור או עיצורים בתחילת מילים).

* Mithrandir 'ar Naurui, Galadriel 'ar Nenui ar Elrond 'ar 'wilui
או: Mithrandir gar Naurui, Galadriel gar Nenui ar Elrond gar 'wilui-

גאנדאלף מחזיק בנאריא, גאלאדריאל מחזיקה בנניא ואלרונד מחזיק בווילְיא.
Gandalf have Narya, Galadriel have Nenya and Elrond have Vilya

Mithrandir "שמו של גאנדאלף בסינדארין, הנווד האפור"; -gar "להחזיק ב-have, possess"; Naurui* "נאריא, טבעת האש"; Nenui* "נניא, טבעת המים"; Gwilui* "ויליא, טבעת האוויר" (כזכור, מושאים של פעלים עוברים ריכוך, והרי הפעולה gâr נעשיך על Gwilui).

6.3 כינויי השם

כינויי השם (pronouns) הם מילים שמסמנות דבר-מה בדרך עקיפה, במקום לקרוא לו בשמו. לדוגמה: במשפט "הוא קנה אותן בזול, הן היו מלאות בחול" (מהשיר "המגפיים של ברוך" של כוורת, הדגולה בלהקות הישראליות, לדעתי) כינויי השם מסומנים בקו. אם נחליף את כינויי השם בשמות עצמם נקבל "ברוך קנה את המגפיים בזול, המגפיים היו מלאות בחול".

כל נושא כינויי השם בשפות ה-Eldar בעייתי, בגלל שטולקין החליף את כינויי השם לעיתים תכופות ובגלל חוסר רב במידע בנושא.

רישארד דרדז'ינסקי (או בשמו המלא והמפחיד Ryszard Igor Jerzy Derdzinski[37]), מחשובי הבלשנים הטולקינאים, עשה עבודה מעולה בשיעור כל כינויי השם האלביים על-פי הדוגמאות המעטות שפורסמו. הוא בנה שורשים קדומים משוערים, הראה באו-פן מחוכם איך כינויי השם הידועים משתלבים בבנייה, והציע השלמות לאלו שעדיין לא ידועים.

http://www.elvish.org/gwaith/ce_pronouns.htm

[37] אגב, רישארד מדריך קבוצות של יהודים ב"מסעות לפולין". אם במקרה אתם יוצאים למסע כזה, אולי תפגשו אותו... מיסרו ד"ש...

6.3.1 כינויי גוף

בסינדארין, כמו בעברית, יש שלושה גופים, ביחיד וברבים (אם כי אין הבדל בין המינים, כנראה). לריענון הזיכרון, הנה טבלה בסיסית של כינויי הגוף בעברית:

	יחיד	רבים
ראשון	אני	אנו
שני	את, אתה	אתן, אתם
שלישי	היא, הוא	הן, הם

1. גוף ראשון.

יחיד: im "אני" - זו, כנראה צורה מודגשת, כמו במשפט "<u>אני</u> [ולא אתה] אשם". יתכן והצורה הבלתי מודגשת היא ni* (כוכבית אחת מסמנת צורה משוערת).
nin "אותי".

רבים: כנראה ש-men ו-mîn \ mín זה "אנו, אנחנו" ו"אותנו".

2. גוף שני.

יחיד: לא ידוע בוודאות.
כותבים רבים משתמשים ב-le "אליך, to thee" גם כגוף שני (גם כנושא - את/ה; וגם כמושא - אותך). כך גם עשו בסרט (`http://www.elvish.org/gwaith/movie_elvish.htm`). המקור של le הוא מקווניה, בה הוא מסמן גוף שני רבים וגוף שני יחיד-מכובד[38].

רבים: לא ידוע בוודאות.
אפשר להשתמש ב-le גם ביחיד וגם ברבים, כנראה.

3. גוף שלישי.

באטימולוגיות שבכרך 5 מופיע השורש -S, המסמן גוף שלישי. כזכור, השפה המופיעה באטי' היא Noldorin - גירסה מוקדמת של הסינדארין, משנות השלושים. סביר להניח שהמילים האלו תקינות בסינדארין, עם שינויים קטנים (-ei- ב-Noldorin הופך ל-ai- בסינדארין, ו-ui- ל-ŷ, <u>באופן כללי</u>).

---

[38] בקווניה, כמו בהרבה שפות מהעולם ה"אמיתי", אפשר לפנות בצורה מכובדת (המקבילה העברית הקרובה ביותר היא "הינך" וצורות דומות) ובצורה ישירה ("את/ה" וכו'). צורת הפניה המכובדת בקווניה משתמשת פשוט בצורת הרבים, ממש כמו ביידיש: <u>דו ווילט זיצן?</u> (אתה רוצה לשבת?) זו הצורה הישירה, בעוד ש<u>איר ווילט זיצן?</u> (אתם רוצים לשבת?) זו הצורה המכובדת (צורת הפניה ברבים היא תמיד ב"איר" - גם בדיבור מכובד וגם בישיר).

כידוע, מלכת אנגליה משתמשת בלשון רבים (we) כשהיא מדברת על עצמה, ולא בלשון רבים (I). קצת גולומי, לא? אולי למרות שטולקין היה אנגלי בכל רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו, יש בדיבורו של גולום עקיצה לגבי צורת הדיבור המלכותית (כידוע, טולקין היה קתולי-רומי אדוק, בעוד שהכנסיה, תחת חסות המלוכה (או אולי להפך...), באנגליה היא פרוטסטנטית).

יחיד: ho, hon, hono "הוא, אותו (זכר)"; he, hen, hene "היא, אותה (נקבה)"; ha, (han), hana "זה (נטרלי)".
שימו לב דמיון לעברית: צריך רק להפוך o→u ו-e→i ומקבלים את המקבילות העבריות.
בנוסף, יש לנו את המילה e, שבטוח תקינה בסינדארין, ופירושה - "הוא". יכול להיות שהיא מכסה גם את הצורות הנקביות והנטרליות.
מילה נוספת היא den "אותו". יכול להיות שגם היא מכסה את הצורה הנקבית והנטרלית.
e - נושא; den - מושא.

רבים: huin (אמור להפוך ל-hŷn בסינדארין), hîn, hein (אמור להפוך ל-hain[39]) - פירוש כולם "הן/הם, אותן/אותם".

6.3.2 כינויי גוף - פעלים

בסינדארין אפשר לסמן את כינוי הגוף של מי שמבצע את הפעולה (הנושא) על-ידי סיומת לפועל (בקוניה אפשר לסמן כך גם את הנושא וגם את המושא). הסיומת משנה, לעיתים, את הפועל.
גם בעברית יש דבר מקביל: על הפועל הפשוט "הלך" אפשר להרכיב את "הלכ<u>תי</u>", "הלכ<u>נו</u>", "הלכ<u>ת</u>", "הלכ<u>תם</u>", "הלכ<u>תן</u>", "הלכ<u>ו</u>". בסינדארין, כמו בעברית, לא משתמשים בסיומת לגוף שלישי יחיד ("הלך", ללא סיומת).

הסיומות הן: n- "אני", m- "אנו", ch- כנראה "את/ה", r- "הם".
כמו בעברית, גם בסינדארין פעלים הם תלויי-מספר: הסיומת r- משמשת גם פועל שהנושא שלו מרובה (in Edhil pedir[40] "האלבים מדברים", ולא **in Edhil pêd** "**האלבים מדבר") או שיש לו נושאים מורבים (Anar ar Ithil silir "השמש והירח זורחים", ולא **Anar ar Ithil sîl** "**השמש והירח זורח").

איך הפעלים משתנים כאשר יש סיומות? כרגע נדבר על ההווה בלבד, בגלל שרק אותו למדנו:

- פשוטים.
  - אם התנועה בשורש היא a או o: משנים אותה ל-e, מוסיפים i, ומוספים את הסיומת.
    <u>דוגמה</u>: ניקח את הפועל -tol "לבוא". tôl זה "בא", אבל "אני בא" זה telin, "(הם) באים" זה telir וכו'.
    למה זה קורה? כמו בריבוי, גם כאן יש לנו סיומת i- שגורמת לשינויים בתנועות. בריבוי הסיומת הזו נעלמת (היא נשארת, כפשוטה, רק בשפה הקדומה), אך כאן היא נשארת. השינויים כאן הם הרבה יותר פשוטים מבריבוי: רק a→e ו-o→e.

[39]כמו במשפט Im Narvi <u>hain</u> echant "אני, נארבי, <u>אותן</u> הכנתי". זו ראיה לזה שהמילים מהשורש -S תקינות, כנראה, בסינדארין.
[40]על השינוי שקרה לפועל -ped נלמד עוד רגע

– אם תנועת השורש היא e, i או u (אין פעלים עם y, למיטב ידיעתי) פשוט מוסיפים i- ואת הסיומת.

• מורכבים.

– גוף ראשון יחיד (אני): הופכים את ה-a הסופית ל-o ומוסיפים n-.
<u>דוגמה</u>: אם -linna זה "לשיר", אז linnon זה "אני שר".

– בכל שאר הגופים פשוט מוסיפים את הסיומת המתאימה, בלי כל שינוי נוסף.

6.3.3 כינויי קניין

זוכרים שדיברנו קודם על הפועל -gar, פועל הקניין בסינדארין? כינויי הקניין מסמנים דבר דומה.

אם משהו <u>שייך</u> למישהו, אפשר להגיד שאותו הדבר הוא <u>שלו</u>. המילה "שלו" (his) היא דוגמה לכינוי קניין.

כינויי הקניין בעברית:

	יחיד	רבים
ראשון	שלי	שלנו
שני	שלך	שלכן, שלכם
שלישי	שלה, שלו	שלהן, שלהם

בסינדארין, ממש כמו בעברית, הקניין יכול להיות מסומן בסיומת, לדוגמה: הספר שלך = ספרך. כפי הנראה, כאשר מוסיפים את הסיומות האלה, קורים שינויים דומים לאלו שקורים כשמוסיפים -ath (עיין/י בשיעור השלישי). כזכור, השינויים הם: nc, m, n, nt, nd, f→ng, mm, nn, nn, nn, v בהתאמה (השינוי האחרון הוא שינוי בכתיב בלבד, שינוי אורתוגראפי, שהרי f- סופית נהגית כ-v).

בסינדארין:

1. גוף ראשון.

יחיד: nîn "שלי" (מאויית גם כ-nín). כסיומת: -en.
<u>דוגמאות</u>: parf nîn או parven "הספר שלי, ספרי"; lam nîn או lammen "הלשון שלי, לשוני."

רבים: mîn "שלנו" (מאויית גם כ-mín). כסיומת: -em.
בתרגום חלקי לסינדארין של ה-Lord's Prayer, מאת טולקין,

שפורסם בגליון מספר 44 של כתב-העת Vinyar Tengwar[41] מו-
פיע המשפט הבא: Anno ammen sír i mbas ilaurui vín "העגק
לנו היום את לחמנו היומי" - הלגה מסיק מזה ש-vín זה "שלנו".
ברור לחלוטין שכאן הוא טועה; לפי ההבנה הנוכחית של הפו-
נולוגיה הסינדארינית מילים לא יכולות להתחיל ב-v, אלא אם
עברו מוטציה. ברור מעל לכל ספק שמדובר כאן בגירסה מר-
וככת של mín, ומכאן אנו למדים שכינויי קניין מתרככים.

2. גוף שני.

יחיד: lín "שלך" (דיבור מכובד).

רבים: לא ידוע.
אפשר, כנראה, להשתמש ב-lín.

3. גוף שלישי.

יחיד: tîn "שלו" (מכסה, כנראה, גם את הצורה הנקבית והנטרלית).
כתיב אחר הוא tín. אצל הלגה מופיעה הצורה dîn/dín, אבל
כנראה מדובר רק בריכוך של tîn/tín. מילה נוספת היא în
"שלו".

למה צריך שתי מילים, tîn ו-în? מה ההבדל ביניהן?
ניקח את המשפט "האלב אוכל את הלחם שלו" - לאיזה לחם
הכוונה? ללחם של האלב, או ללחם של מישהו אחר?
בסינדארין כפל-המשמעות מתבטל: i Edhel mâd i mbas în זה
"האלב אוכל את הלחם שלו [של האלב עצמו]", בעוד ש-i Edhel
mâd i mbas dîn זה "האלב אוכל את הלחם שלו [של מישהו
אחר]".

רבים: לא ידוע.
בהעדר מידע, אפשר להשתמש בצורת היחיד לרבים, למרות
שמן הסתם זה לא תקין.

6.4 סיכום

כמו הרוב המוחלט של השפות, גם הסינדארין כוללת פעלים. פעלים הם מילים המתאר-
ות מעשים שונים, למשל: "בנאות ערבי-הנחל של טסרינן טיילתי באביב".
סדר המילים בסינדארין די גמיש, ומבנים רבים תקינים.
בסינדארין יש שני סוגי פעלים:

[41] הטקסט המלא, למסתקרנים:

Ae Adar nín i vi Menel / no aer i eneth lín / tolo i arnad lín / caro den i innas lin / bo Ceven sui vi Menel. / Anno ammen sír i mbas ilaurui vín / ar díheno ammen i úgerth vin / sui mín i gohenam di ai gerir úgerth ammen.

תרגום לא-מילולי:

הו אבי שבשמיים / בשמך הקדוש / תבוא מלכותך / עשה שיעשה רצונך / בארץ כבשמיים. / העגק לנו את לחמנו היומי / וסלח לנו על משגינו / כפי שאנו סולחים לשוגים בנו.

- פעלים פשוטים, הבנויים במבנה CVC (עיצור-תנועה-עיצור, consonant-vowel-consonant) או במבנים CVCVC ו-VCCVC (עם תחילית).
- פעלים מורכבים, הכוללים סיומת. אותה סיומת תמיד מסתיימת ב-a.

יתכן ופועל שבא מיד אחרי הנושא מתרכך. פועל שלא בא מיד אחרי הנושא לא מתרכך, ככל הנראה. מושאים שבאים אחרי הפועל מתרככים.

הפועל המקביל לפועל האנגלי have (במובן של שייכות, בלבד) הוא -gar.

זמן ההווה בסינדארין דומה לזה שבעברית (להבדיל מזה שבאנגלית, שהוא מורכב יותר). צורת ההטיה של פעלים להווה, בגוף שלישי יחיד, היא כזו:

- פשוטים. חד-הברתיים: מאריכים את התנועה; רב-הברתיים: נשארים כמות שהם.
- מורכבים. נשארים כמות שהם.

כינויי השם הם מילים שמסמנות משהו בדרך עקיפה. אצל טולקין הנושא הזה בעייתי מאוד, בגלל הרביזיות הרבות שהוא עשה בו. סיכום טבלאי כללי <u>מאוד</u> (רצוי שלא להסתמך עליו באופן בלעדי):

כינויי גוף:

	יחיד	רבים
ראשון	+im, ?ni	mîn, men
שני	?le	?le
שלישי	ho(n)(no), he(n)(ne), ha(n)(na); e; den	hŷn, hîn, hain

(+ = צורה מודגשת; ? = צורה משוערת/בנוייה)

כינויי גוף - פעלים:

	יחיד	רבים
ראשון	-n	-m
שני	?-ch	?
שלישי	ללא סיומת	-r

כינויי קניין:

	יחיד	רבים
ראשון	nîn, -en	mîn, -em
שני	lîn	?lîn
שלישי	tîn, în	?

6.5 תרגול

מילה	פירוש	מילה	פירוש
leben	חמישה (5)	tol-	לבוא, להגיע
lint	מהיר	anna-	לתת, להעניק
aníra-	לרצות, לחפוץ	cen-	לראות

	עברית > סינדארין	סינדארין > עברית
1	האלבים, כמו העצים, חפצים באור	Aníron roch lint
2	האדם והאלב באים אל הבית	Le telin, mell nîn

תשובות

שיעור 1

	איפה הטעם במילים הבאות?	תעתקו לכתב העברי
1	belEriand	פדו מלון אה מינו
2	cUrunír	אד'להארן
3	PeriAnnath	לאכו קאלאד!

- הסבר לגבי הטעם:

1. ia אלו שתי הברות נפרדות (זה לא דיפתונג), ולפי החוקים הטעם פה הוא על ההברה השלישית מהטעם.
2. ההברה השניה מהסוף לא ארוכה, ולכן הטעם על השלישית מהסוף.
3. ההברה השניה מהסוף ארוכה, ולכן הטעם עליה.

- יש יותר מדרך אחת לתעתק את המילים.
המילה השניה מטעה: ניתן לחשוב שיש לתעתק את Edhelharn כ"אד'ל'ארן", אבל במקרה הספציפי הזה מדובר בהלחמה של edhel+sarn (ה-s של ה-sarn הופך ל-h, כמו שנלמד בהמשך). הכתב הלטיני לא מתאים לגמרי לכתיבת סינדארין; בכתיבה ב-Tengwar לא היתה יכולה להיות בעיה כזו.

שיעור 2

	סינדארין > עברית	עברית > סינדארין
1	גשם מהיר	Aran veleg ar ardh veleg
2	סוס יפה וחזק	Menel vith a ross veleg
3	ממלכה אחת ומלך אחד	Roch vith ar edhel vain
4	אלב יפה וחופז	Roch vain a celeg
5	מלך וסוס	Roch geleg
6	גשם יפה	Aran vîn ar edhel vîn

הערות:

- בחרתי בין a ו-ar לפי קלות ההגיה, אך שתי המילים תקינות.
- שימו לב להבדל בין 4 ו-5 ב-עברית > סינדארין: ב-4 המילה celeg לא משתנה, אך ב-5 כן, בגלל שהיא מתארת ישירות את roch.

שיעור 3

	עברית > סינדארין	סינדארין > עברית
1	Tethair dâd	ואלאר חזקים ואדירים
2	Teryg vill myrn	קרח לבן או קרח הוא לבן
3	Teryg vyrn bill	ספרים אפורים

הערות:

- עברית > סינדארין, 1: זה בהנחה שמספרים באים אחרי התואר. אחרת זה Tâd tethair.
- סינדארין > עברית, 2: יש שני פירושים בגלל ש-n לא משתנה בריכוך.

שיעור 4

	סינדארין > עברית	עברית > סינדארין
1	העלמה יפה כמו הירח	I ngelaid ar in eryd haill
2	האלפים הם על הרצפה	In gwind nêl soel
3	השמש נגד הקרח הקר	Idh rych dâd nimp nu ′elaidh chaill

הערות:

- סינדארין > עברית, 2: הכוונה היא למשטחי העצים עליהם שכנו ה-Galadhrim.

שיעור 5

	סינדארין > עברית	עברית > סינדארין
1	מלך הארץ, המלך של הארץ	Naur dan in gaurhoth!
2	ארץ בני-האדם, הארץ של בני-האדם	Dagor dan ndagor
3	הסהר (חצי-ירח) הוא קשתה של דיאנה	I rocheg nimp

הערות:

- עברית > סינדארין, 1: זה אחד מלחשי-האש של Mithrandir. בשר-הטבעות, בפרק A Journey in the Dark מופיע הכתיב Naur dan i ngaurhoth. זה עוד מקרה של אי-העקביות של טולקין בנושא איות השפות בכתב הלטיני: ההגייה בשני המקרים היא i ñgaurhoth (בשום אופן לא i ñaurhoth, כמו שניתן להבין, באופן שגוי, מהמשפט שבשר-הטבעות).

- סינדארין > עברית, 3: כידוע, Diana היתה אלת הירח במיתולוגיה הרומית (המקבילה של Selene היוונית). כמו כן, היא היתה אלת הציד ובעלי-החיים. הסהרון היה סמלה - הקשת, המשמשת לציד (שילוב של שני התפקידים: אלת הירח ואלת הציד - צדה על-ידי הירח)[42].
המילה perithil היא לא מילה סינדארינית "מקורית" (=שהופיעה בכתבי טולקין) - זו מילה שבניתי מ-per+ithil.

שיעור 6

	סינדארין > עברית	עברית > סינדארין
1	אני רוצה סוס מהיר	In Edhil, ben gelaidh, anírar i galad
2	אני בא אליך, אהובתי/אהובי	I Adan ar i Edhel tolar na mâr

[42] אגב, שמה השני של דיאנה, Luna (LVNA) קרוב אל המילה הלאטינית LVCERE "להאיר, לזרות". שמו של הכסף (silver, סימון: Ag) באלכימיה הוא luna (כשם הירח). שמו של החומר Ithildin, שהופק בידי האלבים מהמתכת האגדית Mithril, ונראה רק באור הירח (Ithil) והכוכבים (Elin), כולל את האלמנט Ithil-ירח. לא רק שאנו רואים את קשר ירח-כסף-Ithildin, אלא, בנוסף על כך, ה-Mithril נקרא גם בשמות Truesilver ו-Moria-silver.
סתם לידע כללי: מקור המילה האנגלית lunatic "מטורף" הוא מהמילה luna "ירח". המקור הוא במיתוס נפוץ המייחס סוגי טירוף שונים להתבוננות בירח (מלא). המקבילה העברית היא "סהר-ורי", מהמילה "סהר" (חצי-ירח). ההשערה שלי למקור המיתוס היא שהוא נובע מתפיסה שגוייה לגבי המתהלכים-בשינה והממלמלים-בשינה.